

QUATERVOIS

Sayı: 5, 2025

DERGİ EKİBİMİZ

Mehlika Leyla ÜSTEL

Atahan AZİZAĞAOĞLU

Kayra DEMİREL

Yavuz ÇİLİNGİR

Atahan AZİZAĞAOĞLU

Zeynep Ece YILMAZ

Eylül EROL

Başak ARSLAN

Melike Rana KAYA

İzzet Erdem DİKER

Beliz Duru AYDINLAR

Talya HAZARDAĞLI

Hamdi Ömer ÇAPRAZ

Mina İLHAN

Duru ÖZŞAHİN

Batu KILIÇ

Efe KOÇAK

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. TAYFUN ATAY İLE FELSEFE ÜZERİNE SOHBET	1
MEZUNUMUZ UZAY BUDAK İLE RÖPORTAJ	3
ETKİNLİKLERİMİZ	5
YAVUZ ÇİLİNGİR'İN BSPEE ONUR ÖDÜLLÜ YAZISI	10
ATAHAN AZİZAĞAOĞLU'NUN BSPEE YAZISI	13
İNSAN, AKLI VE AYRIMLAR	15
FELSEFENİN CİDDİYET VE OYUN ÇATIŞMASI ÜZERİNE	18
ADALET EKSİKLİĞİNDE ERDEMİN GÖLGESİ: ZULÜM	21
BİLGİ GÜÇ MÜDÜR?	24
İNSANLIĞIN DEĞİŞİMİYLE DEĞİŞEN DÜNYADA İNSANIN MUTSUZLUĞU	25
SÜPER KAHRAMANLAR AHLAKİ MİDİR? DC VE MARVEL EVRENLERİNİN KAHRAMANLARINA FELSEFİ AÇIDAN BAKIŞ	26
THE TRUMAN SHOW VE AHLAKİ DEĞERLENDİRME	28
TRANSHUMANİZM ÜZERİNE	30
RÖNESANS FELSEFESİ: YENİDEN DOĞUŞ	31
Pİ'NİN YAŞAMI	32
GÖRÜNMEYENİ SORGULAMAK: Metafizik Üzerine Bir Yolculuk	36
FELSEFE NEDİR?	41
REENKARNASYON, ÖLÜM, YAŞAM VE PHAIDON	42
ÜÇ SEMAVÎ DİNİN KÖTÜLÜK PROBLEMİNE YANITLARI	44

Sevgili Kolejliler,

Hızla her şeyin değiştiği dünyamızda değişmeyen tek şeyin olan biteni anlamlandırma ihtiyacımız olduğunu hatırlatarak dergimizin yeni sayısı ile sizlere MERHABA diyoruz. Beşinci sayınızın her bir sayfası, genç bir zihnin merakla, dikkatle ve tutkuyla yönelttiği sorularla dolu. Onlar, hızla değişen bir dünyanın ortasında, olup biteni sadece izlemekle kalmıyor; sorgulamaya, anlamaya ve çözümlemeye çalışıyorlar.

Bilgiye ulaşmanın her zamankinden daha kolay olduğu; fakat bilgiyi anlamlandırmanın da bir o kadar zorlaştığı bir çağda yaşıyoruz. Yapay zeka inanılmaz bir hızla sorularımızı yanıtlasa da, bu bilgilerin doğruluğu konusunda şüphe de ediyoruz. Bu noktada felsefe imdadımıza yetişiyor. Çünkü felsefe sadece "bilmek"le değil, "düşünmek" ve "sorgulamak"la ilgilidir. Cevaplardan çok soruların peşine düşmekle, belirsizlikten korkmamakla, anlam arayışına cesaretle yönelmekle ilgilidir.

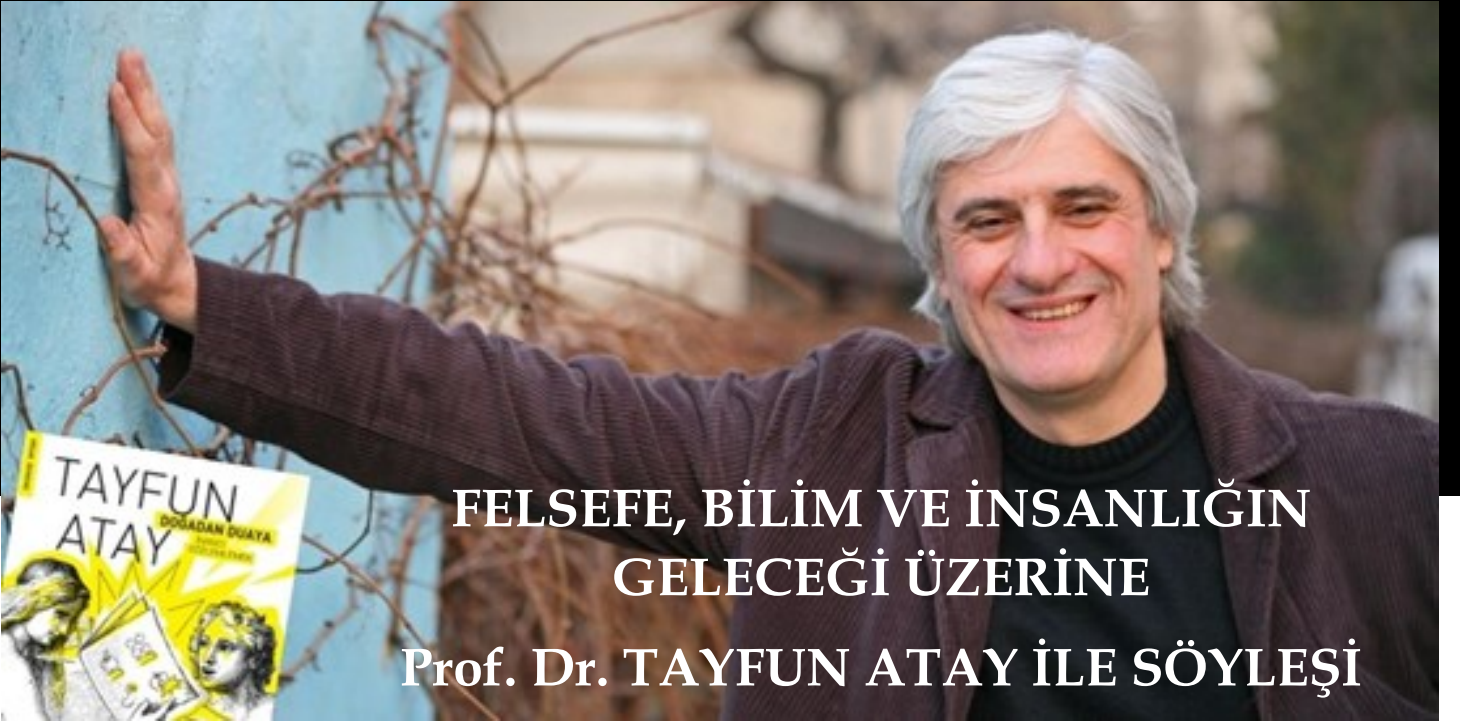
Bu dergi çalışması bilmenin ötesine geçme çabasıdır. Dergimizde yer alan yazılar, genç zihinlerin hem bireysel hem toplumsal meselelerle kurduğu ilişkiyi gösteriyor. Kimileri adaletin peşinde, kimileri bilincin sınırlarını sorguluyor. Bazıları sanatı ve bilimi felsefe ile buluştururken, bazıları ahlakın ya da özgürlüğün ne anlama geldiğini yeniden düşünmeye çağırıyor bizi.

Felsefeyle ilgilenmek, dünyaya daha dikkatli bakmak demektir. Ezberlenmiş cevaplara değil, gerçek sorulara yönelmek; duyduklarımızla yetinmemek, düşünmeye cesaret etmektir. Bu nedenle bu dergi, yalnızca öğrencilerin değil, her yaştan okuyucunun zihnini harekete geçirecek nitelikte.

Beşinci sayımızla birlikte bu yolculuk daha da derinleşiyor. Her sayıda büyüyen bir merak, güçlenen bir düşünme alışkanlığı ve çoğalan bir cesaret var.

Düşünen gençlerin sesi olmak dileğiyle,
İyi okumalar.

Derya ORĞUN

FELSEFE, BİLİM VE İNSANLIĞIN GELECEĞİ ÜZERİNE

Prof. Dr. TAYFUN ATAY İLE SÖYLEŞİ

Merak, insanı düşünmeye; düşünmek ise onu hem felsefeye hem bilime götürür. Prof. Dr. Tayfun Atay, insanın doğayı, toplumu ve kendini anlama çabasına felsefi bir gözle bakıyor. Onunla merakın bilimin “ana rahmi” oluşundan, eleştirel düşüncenin önemine; medyanın, dizilerin, yapay zekâ ve iklim krizinin insanlık üzerindeki etkilerine kadar uzanan bir yolculuğa çıktık.

Kayra Demirel: Antropoloji ve felsefeye ilginiz nasıl başladı? Sizi bu alanlara yönlendiren şey neydi?

Prof. Dr. Tayfun Atay: Elbette merak. Çünkü bilim de, felsefe de merakla başlar. Merak yoksa, soru da yoktur; soru yoksa ne bilim mümkündür ne felsefe. Merak bilimin ana rahmidir. Benim için de öyle oldu. Çocukluk ve gençlik yıllarımda, sorgulama isteğini canlı tutan öğretmenlerle karşılaşmam büyük bir şanstı. Felsefe bilimin başlangıcıdır. Bilim, felsefenin içinden doğar. Bu nedenle ikisi arasında zaman zaman gerilim olsa da birbirinden kopuk düşünülemez. Antropolojiye yönelmem de bu zeminde oldu. Antropolojinin temel sorusu “İnsanlar neden birbirine benzer, neden ve nasıl değişirler?”dir. Bozkurt Güvenç’in “İnsan ve Kültür” kitabı benim için dönüm noktasıydı.

Tayfun Atay kimdir?

Prof. Dr. Tayfun Atay, antropolog ve yazar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi mezunu. Kültür, din, toplumsal değişim, medya ve modernleşme üzerine çalışmalarıyla tanınır. Yazarın çok sayıda kitabı arasında *Yeryüzüne Ölümü İndirdik Gülüm*, *Din Hayattan Çıkar*, *Kuşatılan Kadın*, *Türkler ve Protestan Ahlakı* yer alır. Yazıları, Türkiye’nin önde gelen gazete ve dergilerinde yayımlanmıştır.

Kayra Demirel: Antropoloji ve felsefe arasındaki ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?

Prof. Dr. Tayfun Atay: Felsefe, insanın varoluşuna, dünyaya ve evrene dair geçerli sorular sorma çabasıdır. Antropoloji ise bu soruların insan toplulukları üzerindeki yansımalarını inceler. Felsefede 'bilgelik sevgisi' olarak tanımlanan şey, antropolojide insanın kendini ve ötekini anlama gayretine dönüşür.

Kayra Demirel: Felsefi düşüncenin, özellikle lise çağındaki öğrenciler için, günlük yaşamla nasıl ilişkilenebileceğini düşünüyorsunuz?

Prof. Dr. Tayfun Atay: Felsefi düşünme, insanın hem kendisini hem de çevresindekileri anlamasının anahtarıdır. Çünkü insan kendini ötekiyle kurduğu ilişki içinde tanır. Felsefi arayış yoksa, öteki olan sadece rakip ya da düşman olarak görülür. Felsefi düşünme bu yüzden insana iki şey kazandırır: Kendisi üzerine düşünebilme becerisi ve eleştirel bakış. İşte bu nedenle felsefe eğitimi, mümkünse anaokulundan itibaren verilmelidir.

Kayra Demirel: Üniversite eğitiminin bireylerin eleştirel düşünme ve özgür düşünce becerileri üzerindeki rolünü nasıl değerlendirirsiniz?

Prof. Dr. Tayfun Atay: Üniversite, demokrasinin 'beşinci kuvvetidir.' Yasama, yürütme, yargı ve medya toplumun dört temel ayağıdır. Üniversite ise bilgi, düşünce ve insan üretimiyle bunlara eşit bir güç olarak topluma katkı sunar. Bilim insanı, olup biten karşısında sessiz kalmamalı, eleştirel aklın sesini yükseltmelidir. Sokak hayvanlarından çevre sorunlarına, toplumsal eşitsizliklerden cinsiyet adaletine kadar her konuda üniversitelerin söz söylemesi gerekir.

Kayra Demirel: Medyanın bireylerin düşünsel ve kültürel gelişimindeki rolünü nasıl değerlendirirsiniz?

Prof. Dr. Tayfun Atay: Medya toplumun 'dördüncü kuvvetidir.' Devletle toplum arasında hem bir köprü hem de bir sübaptır. Ama bunu ancak bağımsızsa yapabilir. Medyanın görevi hükümetin değil, toplumun yanında olmaktır. Medya, üniversite gibi, diğer güçlerle eşit düzeyde durmalıdır. Ancak o zaman bir ülkede gerçek anlamda demokrasi gelişebilir.

Kayra Demirel: Popüler kültür ve diziler, toplumsal değerler ve kimlikler üzerinde nasıl bir etki yaratıyor sizce?

Prof. Dr. Tayfun Atay: Popüler kültür, şehirli insanın gündelik yaşam kültürüdür. Folk kültürde insanlar kendi giysisini, eğlencesini, hikâyesini üretti. Popüler kültürle birlikte bunların yerini pazar aldı; her şey tüketim nesnesine dönüştü. Diziler bu sürecin bugünkü temsilcileridir. İnsanlık artık 'düşünüyorum, öyleyse varım' çağından 'görünüyorum, öyleyse varım' çağına geçti. Artık insanlar düşünmekten çok görünür olmayı istiyor. Diziler toplumdaki etkileniyor ama aynı zamanda toplumu da etkiliyor. Hayatın içinde karşılığı olmayan bir hikâye varlık bulmaz.

Kayra Demirel: İklim krizi ve yapay zekâ çağında insanın doğayla ve teknolojiyle ilişkisi nasıl değişti?

Prof. Dr. Tayfun Atay: Bugün insanlığın önünde iki sivri uçlu çatal var: biri yapay zekâ, diğeri iklim krizi. Her ikisi de insanın teknolojiyle kurduğu teknoekonomik ilişkilerin sonucu. Yapay zekâ da bir makine; tıpkı buhar makinesi gibi. Ama asıl sorun, insanın doğayla kurduğu ilişki biçimi. Tarım devriminden bu yana insan doğayı tüketerek var oldu. Bilim insanları içinde bulunduğumuz dönemi 'Antroposen Çağı' olarak tanımlıyor. İnsan, doğayı sömürerek aslında kendi varlığını da tehdit ediyor. Kitabımın adı da buradan geliyor: "Yeryüzüne Ölümü İndirdik Gülüm." İnsan artık doğaya hükmetmek yerine onunla uyum içinde yaşamayı öğrenmeli. 'Büyüme' yerine 'büzülme'; 'kâr' yerine 'ihtiyaç' kavramını koymak zorundayız. Belki küresel iklim kıyametini durduramayız, ama gelişini yavaşlatabiliriz.

Prof. Dr. Tayfun Atay'ın son sözüyle:

"İhtiyaç, havayı, suyu, toprağı yok etmemenin esas olduğu bir yaşamdır. Büyüme değil, büzülme. Kâr değil, ihtiyaç."

MEZUNUMUZ UZAY BUDAK İLE RÖPORTAJ

Öncelikle bize biraz kendinizden bahseder misiniz? Şu an neredesiniz, neler yapıyorsunuz?

Adım Uzey Budak, Ted Ankara Koleji'nden 2024'te mezun oldum. Şu an Hollanda'da Leiden Üniversitesi'nde Arkeoloji bölümünde okumaktayım.

Arkeoloji bölümünü tercih etme sebebiniz nedir?

Her zaman tarih, günümüzdeki toplumun nasıl oluştuğuna, dinin neden var olduğuna, sanatın ve felsefenin nasıl bugün olduğu yere geldiğinde ve devletlerin , sistemlerin, ideolojilerin nasıl bugün oldukları noktaya geldiği ilgimi çekmiştir. Dünya'nın neden böyle olduğunun cevabı en küçük ayrıntısına kadar geçmişte yatıyor. Geçmişin günümüzü nasıl etkilendiğini anlayabilirsek, geleceği de ona göre kurmaya çabalayabiliriz. Arkeoloji, sadece çömlek bulmaktan ibaret değil ve insan tarihini, uzun zaman önce unutulmuş olayları, kültürleri, savaşları, soykırımları, sanat akımları, felsefeleri ve bir çok şeyi ortaya çıkararak kendimizi ve dünyayı anlamamızı sağlar.

Lise yıllarınıza dönecek olsanız, felsefeye olan ilginiz nasıl başladı?

Daha önce de dediğim gibi belli meselelerin, olayların, düzenlerin derinine inmeyi, “Bu neden böyle?” sorusunu sormayı her zaman önemsedim. Lise yıllarımda felsefe üzerinden insan tarihini ve insanları anlamaya çabaladım. İlgi buradan doğdu. Ve aslında okudukça, yazdıkça kendimi de daha iyi anladım. Lisede felsefe öğretmenim olan Derya Hocam bu ilgimi ve merakımı çok teşvik etti.

Baltık Ülkeleri Felsefi Deneme Yarışması'nda onur ödülü almanız gerçekten gurur vericiydi. Bu süreçten biraz bahseder misiniz? Nasıl hazırlandınız?

Çok teşekkür ediyorum. Aslında çok uzun ve zorlu bir hazırlanma sürecim olmadı. Hatta, oturup ders çalışır gibi de hazırlanmadım. Zaten günlük hayatımda felsefe ile ilgilendiğim bir çok düşünürün eserlerini okumaya çalışıyorum. Derya Hocam bir gün sınıfıma gelip bu yarışmaya asıl girecek olan arkadaşlarımdan gelececeğini, o yüzden benim girmemi söyledi. Çok son dakika gelişti aslında her şey. Zaten temelim vardı ve sadece bir kaç kere bana kısa dersler verdi. Sanırım bu yarışmaya “hazırlanmak” günlük hayatımda yaptığım okumalar ve araştırma ile oldu.

Yarışmaya katıldığınız felsefi metnin konusu neydi? Bu konuyu seçme nedeniniz neydi?

Metnimin konusu tanrı kavramının ölümü ve modern insanın bu durumla baş etme çabası hakkındaydı. Verilen üç konu seçeneği arasından en çok bu ilgimi çekmişti çünkü felsefede de en çok ilgimi çeken konu Camus'un absürdizmi. Dinin "ölümü" ile çok iyi bildiğim Camus felsefesi arasında paralellik kurabileceğimi düşündüm. Tabii ki Nietzsche'nin nihilizminin de bu metinde önemli bir yeri vardı. Ama bu konuyu seçmemin ana sebebi zaten felsefeye olan ilgimin bu konu ile çok alakalı olmasıydı.

Bu yarışma sizin için nasıl bir deneyim oldu? Size neler kattı?

Bana hem üniversiteye girmemi kolaylaştırdı hem de felsefi bir metin yazmayı ve felsefi konularda da araştırma yapmayı öğretti. Sonuçta felsefe çok soyut bir şey. Bu yarışmanın bana kattığı deneyimle felsefi yazıları eserleri daha iyi bir şekilde sindirebiliyorum.

Lise yıllarında yaptığınız felsefe okumaları arasında sizi en çok etkileyen filozof ya da eser hangisiydi?

Lise yıllarımda ve şimdi de beni en çok etkileyen filozof Albert Camus'dür. Özellikle "Sisifos Söylemi" eseri. Bu eserde Camus çok iddialı ve vurucu konulara değinmektedir, "Hayatın anlamı yoktur; ama biz ona anlam vermeyi seçebiliriz." cümlesi ile absürt felsefenin de temelini bu kitapta atıyor.

Felsefe size düşünsel olarak neler kazandırdı? Hayata bakışınızı nasıl etkiledi?

Hayattaki yerimi ve soyut konseptlere bakışımı sorgulattı. Neden buradayız? Neden bilgi diye bir şey var? Gerçek nedir? Gibi zor soruları sormayı ve düz, somut bir cevap olmamasını kabullenmeyi öğretti. Güzelliği de zaten tek bir yanıt olmamasında.

Felsefi düşünmenin, öğrencilik hayatınızda ya da kişisel yaşamınızda size sağladığı somut bir katkıyı paylaşır mısınız?

Tek tip düşünmekten uzak durmamı sağladı. Bir insana iyi ve kötü diye sınıflandırmamayı ve kalıplara sokmamayı öğretti. Böylece benden çok daha farklı değerlere sahip olan kişiler ile arkadaş olabiliyorum ve onlarla beraber çalışabiliyorum. Özellikle arkeoloji gibi takım çalışmasına odaklı bir bölümde bu işime çok yarıyor.

ETKİNLİKLERİMİZ

BALTİK DENİZİ FELSEFE DENEMESİ YAZMA YARIŞMASI

2024 Ekim ayında gerçekleşen Baltık Denizi Felsefe Denemesi Yazma Yarışmasına (Baltic Sea Philosophy Essay Event) okulumuzu temsilen katılan 12-J sınıfı öğrencisi Yavuz ÇİLİNGİR, **Onur Ödülü (Honorary Mention)** kazanarak bizleri gururlandırmıştır.

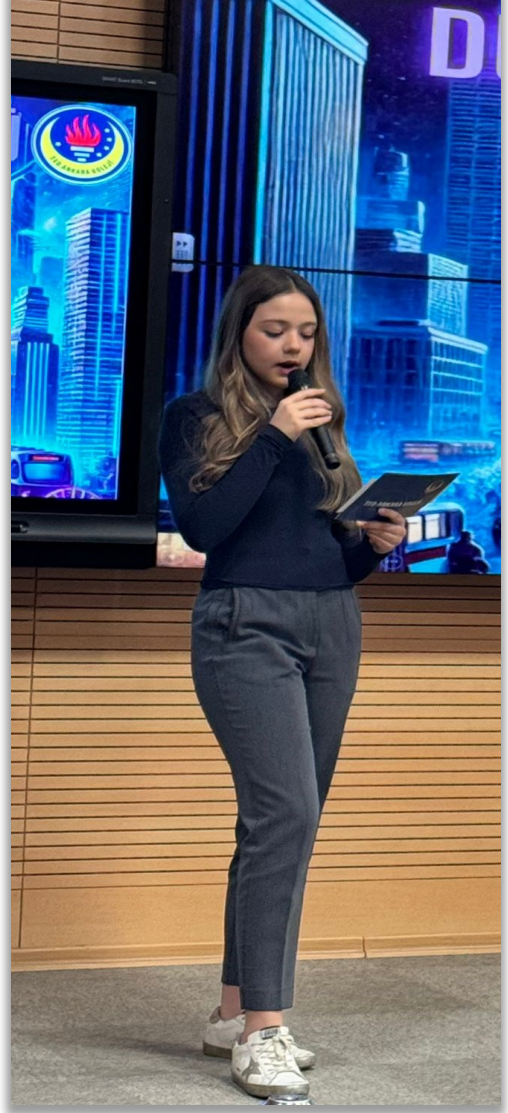
ETKİNLİKLERİMİZ

DÜNYA FELSEFE GÜNÜ

UNESCO'nun kararıyla 2002 yılından beri her yıl Kasım ayının üçüncü Perşembe günü, Dünya Felsefe Günü olarak kutlanmaktadır. Bu anlamlı gün, sadece düşünce dünyamızı zenginleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda dünya genelinde barışın ve anlayışın önemini vurgulamak adına da bir fırsat sunmaktadır.

Bu özel günde, TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Felsefe Zümresi olarak 11-I sınıfımızın "YAŞADIĞIMIZ FİZİKİ EVREN Mİ YOKSA SANAL GERÇEKLİK EVRENİ Mİ? SİZİN GERÇEK EVRENİNİZ Mİ?" konulu etkinliği öğrencilerimizle paylaştık.

Evreni anlamak... varlık arayışları... görünen dünyanın gerisinde ne olduğunu çözme çalışmaları... geçmişten bugüne sürekli merak ettiğimiz konular bunlar... Felsefeyi felsefe yapan derin düşünceler, sorgulama sürecimiz, merakımız üzerine araştırmalar, yeni sorular, yeni bakış açıları, refleksif düşünme ile zihinlerimizin sürekli meşgul olması... Bizlerde bu etkinliğimiz ile bu soruların yeniden ele alınmasını istedik. Bilim ve teknolojinin, varlık arayışını ilkçağdan bugüne nasıl değiştirdiğini, insanoğlunun hakikat arayışının doğa ve toplum üzerindeki etkisini, geline son noktada maddi evrene ciddi bir alternatif oluşturabilecek vr teknolojisi ile tanıştığımız "sanal gerçeklik evreninin" bizimle nasıl bütünleştiğini birlikte deneyimledik.

ETKİNLİKLERİMİZ

İNSAN HAKLARI GÜNÜ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul etmesinin 76. yıl dönümü, 10 C sınıfı öğrencimiz Ahmet Yiğit Kuş tarafından hazırlanan "Animasyon Film ve Konsol Oyunları Üzerinden İnsan Haklarının İncelenmesi" konulu sunu ile Felsefe Zümresi tarafından düzenlenen etkinlik ile kutlandı.

Bugün, insan hakları konusunda farkındalık yaratmak, hak ihlallerine karşı sesimizi yükseltmek ve insan onurunu her şeyin üzerinde tutan bir yaklaşımı benimsemek için öğrencilerimiz ile bir araya geldiğimiz etkinliğimizde tüm insanların eşit, özgür ve onurlu bir yaşam sürme hakkının olduğu hatırlatmak amaçlandı.

Bireylerin temel haklarının korunması ve dünyadaki hak ihlallerine karşı farkındalık yaratılması için öğrencilerimizin de aktif katılımıyla "adalet, eşitlik, özgürlük ve insan onuru" gibi önemli temalar işlendi.

İnsan Hakları Günü yıldönümü kutlaması ile, tüm insanların haklarına saygı duyan, barış içinde bir dünya temennisiyle; insan haklarına duyarlı bir toplum olma yolunda kararlılığımızı bir kez daha öğrencilerimizin sesi ile ifade ettik. İnsan haklarının savunucusu ve koruyucusu olarak mücadele eden ve emek veren herkese çok teşekkür ediyoruz.

ETKİNLİKLERİMİZ

1970'LERDE DÜNYA VE TÜRKİYE TEMALİ SOSYAL BİLİMLER GÜNÜNÜ GERÇEKLEŞTİRDİK

Lise Kısmımızda bu yıl 12.'sini gerçekleştirdiğimiz Sosyal Bilimler Günü'nde "1970'lerde Dünya ve Türkiye" temasını işledik. Öğrencilerimizin Sosyal Bilimler'in önemi ve günün programıyla ilgili yaptığı açılışla başlayan etkinliğimizde, gün boyu 1970'lerin siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını yansıtan öğrenci çalışmaları paylaşıldı.

Müzik Tarihçisi Murat Meriç ve Antropolog Prof. Dr. Tayfun Atay'ın Konferans Salonu'nda yaptığı söyleşiler ile renklenen günümüz, Hi-tech salonundaki "Vietnam Sendromu" ve "70'lerde Yeşilçam" temalı öğrenci sunumlarıyla zenginleşti. Festival havasında geçen Sosyal Bilimler Günü'nde afişlerden posterlere ve pankartlara kadar öğrenciler tarafından tasarlanan ürünler gün boyu sergilendi. Öğle tenefüsünde 70'lerin ruhunu yansıtan şarkılar, öğretmen ve öğrencilerimiz tarafından coşkuyla seslendirildi.

ETKİNLİKLERİMİZ

PHILFEST'25

Bilkent Üniversitesi tarafından 27 Eylül 2025 tarihinde düzenlenen Philfest'25 etkinliğine, okulumuz öğrencilerinin hazırladığı “Etik İkilem Durağı” standı ile katılım sağlandı. Her yıl bir Felsefe Şenliği olarak düzenlenen etkinlikte akademisyen sunumları, yarışmalar, sergiler, kitap fuarı, stant çalışmaları gibi paylaşımlar gerçekleştirildi.

Öğrencilerimiz standlarında hazırladıkları etik ikilem kartlarını katılımcılarla paylaşarak, etik bir ikilem durumunda hangi tercihin daha ahlaki olduğunu tartıştılar.

‘Accept the fact that the achievement of your happiness is the only moral purpose of your life, and that happiness – not pain or mindless self-indulgence- is the proof of your moral integrity, since it is the proof and the result of your loyalty to the achievement of your values’

Ayn Rand (1905-1982), *Atlas Shrugged* (1957), Random House, p.1059.

Ayn Rand suggests that happiness is the achievement of moral purposes and morals should be evaluated based solely by this. He says that pain or any other resource should not affect your moral values and should not direct you to act accordingly to them. He thinks that if you act thru pain or mindless self-indulgence you can't prove your integrity, but if the 'only' reason you act morally good is for your happiness then you have proven that you are morally integrative and loyal to your 'achievement' -happiness-

This quote of Ayn Rand conflicts with the idea of the subjectivity of happiness and morals. There is no universal code for these ideas in my opinion so in that case this quote is insufficient because it does not suggest a type of morality that can be true for everyone, and it overlooks the fact that every person may not be on a pursuit of happiness. As if to say that the concept of happiness is so subjective that some philosophers suggested that chaos is happiness, there won't be a harmony between people as Ayn Rand thought. The relativity is the main problem here, because in the case that people act moral just for their happiness, an

anarchist as an example can't be judged based on their behaviour and must be accepted morally true. The fact that we can't divide true and false is also a major problem here because every single human being can't conclude on the same perspectives. It suggests a universal law as Kant does but rationally, it is not quite possible because of all the moral and ethic judgements people have. For example, in western cultures women are almost never forced to marry relatively young -before the age of 15- . In the other hand, in some undeveloped countries women are seen as 'things' and can be forced to marry and they won't see an ethical problem here which is the point. To talk about morals, ethics are from one of the most important subjects and can't be left out. There is no complete true as we can see, so people can't act accordingly to them. At this point the 'why should I act this way?' question comes up and as the other questions, can't be answered with a fact. In this case the moral of the action can change in my opinion and does not affect the outcome of the action. If the action brings good with it and was made for good but not solely for good, there isn't a major problem in my opinion. Expectation of the act here is another problem. If there is an expectation, there is an outcome, and it may differ from the expectation. Even if it does not differ from the expectation, the act is wrong. Expecting people to be happy or good in this case is wrong because the world gets its meanings from the unexpected. As the philosophy of 'Yin-Yang' suggests, there is no good without evil and in this case, there is no happiness without unhappiness. In a world full of happiness pursuers as suggested by Ayn Rand, life and happiness would slowly lose its value and start to become meaningless. If life gets narrowed down just to one thing, why bother trying anything different or trying to have fun. You can be 'good' if you just do it for your happiness and it is enough because you have proven your integrity(!)

What is happiness? Happiness is the feeling of being complete in my opinion, as Buddhists say 'Nirvana' is my happiness. Do you have to be complete to be happy, no, but as a person that can be evaluated as obsessed, I can find sadness easily, so I need to be complete to be happy. The 'complete' here is not perfection, rather harmony. If I were to define happiness in one word, I would use harmony as the quote conflicts with.

There are different definitions for happiness at the history of philosophy, also the philosophers that do these different definitions are the people that say the goal of the morals is happiness. For example, hedonists suggest that acting for pleasure brings good. Pragmatists on the other hand, beneficial acts bring good, and egoists say, which I

completely disagree with suggests that personal benefits are for good.

The proof, the quote suggests is also insufficient in my opinion. It is a rather egocentric perspective and can't be proven because you are happy, that is in any case the only possible outcome. If the goal is happiness, then the morals can't be evaluated even a little bit because if it makes you happy, you can, Ayn Rand says. If it makes me happy and if I find it morally correct, I can lie as much as I want in this case. And we can see a confliction here, how is it integrity if you do as you please even if it can harm others?

Socrates suggests that morals are for happiness and there is no universal true or morals, but in this case, isn't it a problem that there is a moral parameter? Immanuel Kant on the other hand suggests that they are not for happiness, but because of self-respect and because of there is a mind that you are responsible for, your own, and you can't oversee this. I am closer to Kant's perspective here but you can't decline that being good brings inner peace - not happiness as referred-. So, if you act morally good just for inner peace, you are not 'wrong' as Kant would say, rather you are missing the point that you have a mind that already directs you to good and act solely for pleasure. The mind can be controversial and may have some exceptions in some subjects, but the 'inner voice' generally directs to the good if it hadn't been corrupted before by past experiences or traumas etc. I believe people are born good and pure and if directed 'good' which is also controversial but, in this case, let's say as respectful, harmonic -not chaotic- people, they will eventually find morally good in 'themselves' only, and it can't be 'universal' as Kant defends. But it doesn't mean that if they don't do it for happiness, they are not integrative, and I do not consider happiness as an achievement of being morally good.

As conclusion, I do not completely disagree with this quote but neither can I say that this quote represents my perspective.

Fotoğraf: Bahtiyar Aslan

“Not only is there no contradiction between dependence and liberation; there is no other way to pursue liberation but to ‘submit to society’ and to follow its norms. Freedom cannot be gained against society”

Zygmunt Bauman (1925-2017), Liquid modernity (2000)

Atahan Azizağaoğlu

In this essay I will be examining the quote *“Not only is there no contradiction between dependence and liberation; there is no other way to pursue liberation but to ‘submit to society’ and to follow its norms. Freedom cannot be gained against society”* by Zygmunt Bauman. In this quote it is argued that people’s dependence on society is not contradictory to their individual freedom. In this quote it is also argued that as people we are condemned to be a part of a society if we are to declare that we are ‘free’. Within this essay I will be criticizing these two claims from an progressivist point of view.

First of all if we were to examine the first part of this quotation, we would need to look at the claim that there is no contradiction between dependence and liberation regarding a person’s involvement in a society. It is claimed that one must ‘submit to society’ in order to pursue liberation. This sentence by itself is not inherently contradictory. If someone is a part of a society, and they accept their customs and order, for the benefit that they will be receiving through that society, and if they were to declare their own liberation as a result of their involvement in said society, they are of course free to do so. However the thing I, and many libertarian oriented philosophers, would like to point out is that in a scenario where one is a part of a society, the most crucial part of their involvement is their ‘free participation’ within said society. Nobody can claim that prisoners, however well-kept and taken care of, are free men. The idea that one has to submit to society is simply absurd if you were to claim at the same time that they are ‘free’. “Liberation” in this context may be interpreted in various different ways. Liberation against a foreign sovereign authority, liberation against anarchy or more internal understandings like liberation against ones self, self overcoming, etc. The most important thing to consider while taking into account these different contexts is the intentions and methods with which these ‘liberation’s were to be

achieved. The act of becoming more free is always done as reaction to a force and/or entity which was limiting the peoples freedom to a certain extent. If we were to separate these forces into two categories as in external influences and internal ones, like in the essay “two concepts of liberty” the words positive and negative liberty are used, we could then further inspect these two limiting influences, and if we were to take these ideas to their natural conclusions, we would see that while most internal influences are a result of our own nature, our greed, our inabilities, etc. our limitations stemming from outside influences are, at least after our simple needs are met, are a result of society and its structures. To be in a society requires a sort of subordination, if not to a tyrant or a king, to the structures of society itself. And this subordination can only be classified as a sort of liberation, if participation in a society was not mandatory to anyone unlike the societies of today.

If we were to examine the second part of the quotation, the part claiming that freedom cannot be gained against society, the main thing we would have to concentrate our efforts on would be the simple fact that freedom as a concept does not entirely fit in with our understanding of a society. If we were to examine today’s societies we would see societies at which people only participate in because that is all that they have known. If we were to examine the language we use, we would see that even our dictionaries do not have proper words we can use to describe a society without its familiar structures like, money, hierarchies, and rules. It is difficult for us to even envision a society which is unlike ours. As the post-Marxist philosopher Antonio Gramsci would argue the fact that we cannot immediately see the shortcomings and limitations of our societies and even if we notice them can not rise against them is the cultural hegemony they have over us. The formation of society at first was a response to the high sociability trait humans have coming together as a simple grouping or herding behavior. In such times society was not an abstract concept like it was today, it was simply the pragmatic conclusion human nature evolved into. Today though, with our current technology and culture the idea of a static centralised society, with hierarchies and its complex structures is not as pragmatic as it once was. The idea of society need to evolve as humans do. Our societies have not changed all that much since the French Revolution, as a result this archaic way of ordering our society can only be a burden for the humans of today. Being free of society is if one were to think in this way, us humans setting a new standard for our communities taking into account our current situation. Becoming free from society is not necessarily having no contact with other humans, and to live in a hut in the woods alone, it is shaving off the aspects of society that we no longer need and are being exploited and are essentially dead weight.

Society has to exist as long as humans do, we are social creatures and we still require involvement with a community, however all that I am offering is for the rigid ideas such as ‘submission’ or ‘normativism’ should be reexamined, and that our societies should evolve with us. In our current day and age concepts such as submission to society or the archaic mechanisms we have, if we were to look with a new light, would seem utterly senseless to us. The limiting and subordinating aspects of society if cannot without the shadow of a doubt be rationally explained in a way to and by everyone who is a part of said society would agree with are to be fought against in order to retrieve our freedom we have given up to the society. The peoples free participation in societies they themselves form and regulate is essential if we want to keep society in balance. Social unrest stemming from inequality and misuse of authority can be righteous and necessary if the mechanisms of society limits the participants of said society. Gaining our freedom back from our society is the way of us humans reforming our society and it is as necessary and natural as anything can be.

“Eğer akıl surf hayvanlarda içgüdünün gördüğü işe hizmet edecekse, akla sahip olması insanın değerce salt hayvanlığın üstüne hiç mi hiç yükseltmez.”

Immanuel Kant. Pratik Aklın Eleştirisi

İnsan akli, evrenin en kapsamlı bilgi işlemcisi olarak bilinir. Bütün canlılarda olduğu gibi bireyin hayati metabolik olaylarını yönetir, reflekslerini kontrol eder, içgüdülerini sürdürür. Peki bu akıl, sadece hayatta kalmaya yönelik homeostazı sağlayan fonksiyonları sürdürme çapında sınırlı olursa, insanı hayvansal doğasından ileri taşıyabilir mi? Taşındığı varsayılırsa oluşacak topluluk ve ekosistemde güncel toplumdan farklı neler görülür? Akıl sadece içgüdülere hizmet ettiğinde insanın varlıksal değeri ne olur? Felsefe tarihinde akıl ve aklın işlevi konusunda filozoflar da sürekli olarak bu sorulara yanıt bulmak adına görüşlerini şekillendirmişlerdir. Immanuel Kant ve ahlak görüşünde özellikle bu aktarımı görüyoruz. Kant'ın ahlak görüşü, insanı diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliğinin insanın etik anlayışı taşıması olduğu yönündedir. Akıl sadece biyolojik fonksiyonları ve süreçleri sürdürmek için değil, aynı zamanda evrensel bir ahlak yasasına uygun hareket etmek için vardır, insanı diğer canlılardan ayıran

kavram bilinç ve akıldır. Bilindiği üzere kategorik imperatif ilkesi, Kant'ın insanların bireysel değil evrensel ahlak yasasına dayanması gerektiğini söyler. Bu ilkeye göre insan kendi çıkarlarından çok bütün insanlığı baz alarak ve bütün insanlığı kapsayan bir yasa çerçevesinde davranmalıdır. Akıl yoluyla keşfedilen bu ilke, insanın bu yasaı “bilinçli” olarak uygulaması ve seçmesi sonucu söz konusu olur. Bireyin rasyonel olması sonucu oluşan evrensel ahlak yasası insanlığa ortak bir yön verdiğinden dolayı ahlaki seçimlerin evrensel olmasını beraberinde getirir. Kant'ın görüşünden yola çıkarak, sadece hayati fonksiyonlarını sürdürmek üstüne yaşayan bir akıl, evrensel ahlak yasasını takip edemez. “Doğal zorunluluklar” kavramı burada devreye girmektedir. Kant'a göre “doğal zorunluluklar” kavramı insanın doğasından kaynaklanan içsel dürtülerdir. Bu dürtüler, acıdan sakınma, dopamin salgılayacak aktivitelere yönelme, hayatta kalma gibi temel gereksinimlerle alakalıdır. Doğal zorunluluklar insanı diğer

bütün canlılar gibi doğanın belirlediği kurallara körü körüne bağlı yapmakla birlikte içgüdülere ve eğilimlere bağlı bir varlık haline getirir. Kant'a göre insan, doğal zorunlulukların ötesine geçerek ahlaki yasaya uygun davranmalıdır, bu zorunluluklara itaat ederek hayatını sürdürürse evrensel ahlak yasasına uymaktan uzaklaşır ve ahlaki bir varlık olmaktan çıkar. Çünkü, ahlak sadece biyolojik dürtülerle açıklanamaz, insan gibi üstün bir akla sahip varlık, etik gibi daha kompleks konularla sorgulayarak, karar vererek yaşamını sürdürmelidir. Aksi takdirde, akıl harcanmış bir potansiyel konumuna düşer, akli sorumluluğu ortadan kalkar ve "insan" olmasını sağlayan kavramı hiçe sayar. Bu düşünce akışı da insan aklını hayvan aklından ayıran bir açıklamadır. Yaşamın kapsamı göz önüne alındığında akli yetkili bir biçimde kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Bu noktada aklıma Sartre ve görüşleri geliyor. Akıl ve akli kullanma potansiyeli burada da gündeme geliyor. Kant ve Sartre'in görüşlerini karşılıklı olarak ele aldığımızda akıl, ahlak ve varoluşumuzun amacına yönelik farklı perspektiflerden bakabiliyoruz.

Sartre için ahlak, insanın bireysel seçimlerine dayanır, akıl ahlaki kararlarda önemli olsa da ahlaki yasaların evrenselliği değil bireysel özgürlük, insanın seçimi ve seçimi sonucunda sorumluluklarını üstlenmesi önemlidir. Yasaların evrenselliği söz konusu değildir. Varoluşçuluk akımının öncüsü olarak insanın özünün sonradan oluştuğu kanısındadır. İnsan ilk var olur, kendini tanımlar ve özgür iradesiyle anlam arayışına kalkışır. Kant ise ahlaki yasaların evrensel olduğunu söyler ve aklını bu yasalara doğrultması gerektiğini savunur. Kant'a göre insan aklını sadece biyolojik dürtülerle tanımlamak onu hayvandan farklı kılmaz. İnsan "özgür" bir varlık olarak iradesiyle beraber evrensel ahlak yasalarına uygun davranmak için vardır. Kategorik imperatif ilkesiyle beraber bu görüşü açıklayarak aklın içgüdülerinin ötesinde bir işlev gördüğünü savunur. Sartre ise insan aklını varoluşsal sorumluluk bakımından ele alır ve insan varoluşundan önce bir öze sahip olmadığı için tamamen özgür olduğunu belirtir.

İnsan, kendi kararlarıyla anlam var eder ve bu kararlar, kişinin özgün ahlaki sorumluluk temelini oluşturur. İnsan iç dürtülerine tamamen esir olamaz çünkü bu onun özgürlüğünü yok saymak anlamına gelir. Sartre'e göre insanı hayvan doğasından ayıran en önemli özellik etik anlayışı değil, "özgürlüğü"dür. İnsan kendi tanımlamak ve kendine göre anlam yaratmakta özgür ve bağımsız olduğundan sadece aklın biyolojik eğilimler çerçevesinden davranılması Sartre'in görüşüne zıt düşer ve bu durumda insanın diğer canlılardan akıl açısından bir farkı kalmaz.

Kant'ın tezini destekleyen bir görüş ile de tezimi temellendirmek isterim, bu görüş Ioanna Kuçuradi'ye aittir. Kuçuradi, insanın değerini etik bir varlık olmasına bağlar. Bu perspektiften, bir insanın doğal zorunluluklara tutsak olması, onun kararlarında önemli derecede etkili olur ve belirli bir bağlamda etik açıdan doğru olanı bulabilme kapasitesini sınırlar. Böyle bir durumda insan sadece içgüdüleriyle yönlendirilmiş olması onu sınırlar ve bu onun etik varlık olma değerini gölgede bırakır. Kant'la görüş ayrılığına düştükleri bir nokta vardır ki bu da Kuçuradi'nin etik karar kapasitesine vurgusudur. Kant insanın evrensel ahlak yasasına uygun hareket etmesi gerektiğini savunurken Kuçuradi, her durumun kapsam çapında özgün olarak değerlendirilerek etik ilkeye uygun bir karar verebileceğinden bahseder. Doğal zorunluluklar, iki süreci de insanı etik sorumluluktan uzaklaştırarak karar verme ve sorgulama sürecine müdahalede bulunur. Kuçuradi aynı zamanda insan hakları konusunda görüşlerini bildirmiştir. İnsanın etik varlık olmasının aynı zamanda onun haklarının temelini oluşturduğunu vurgular. Bu haklar, insanın değerine dayanır ve insanın değeri insanı salt bir biyolojik varlık olarak görmekten geçerse bu süreç çok daha zorlaşır. İnsanın hayvanlardan farklı ve üstün olduğu aklının varlığı baz alındığında ve akıl yürütme kapasitesi çerçevesinde bağlamsal etik anlayışıyla beraber insan hakları belirlenir. Kant'la normatif sistem üzerinde ve toplumsal boyut farklılıkları bulunsa bile ortak noktaları

bir hayli fazladır.

Toplumdaki bireylerin aklını sadece dürtüler üzerine kullandığını varsayalım. Etik yok, dolayısıyla adalet sistemi yok, birçok eksik var... Yaşanabilme ihtimali olmayan bir biyosfer ile karşı karşıyayız gördüğünüz üzere. Söz konusu biyolojik eğilimler olduğundan ötürü, haliyle davranışların bir sonucu, adalet sisteminde bir karşılığı da bulunmuyor, tıpkı hayvanlar alemindeki gibi.

Bu filozofları göz önünde bulundurduğumda şahsi olarak bir çıkarıma varıyorum. Eğer insan ahlak yasalarını izlediğinde “özgür” oluyorsa ve bu yasalar Tanrı’nın varlığını zorunlu kılıyorsa, bu anlamda insan akli aslında ahlaki bakımdan gerçekten özgür müdür? Çünkü belirli noktaları göz önünde bulundurduğumuzda sistemde ahlak, dolaylı olarak Tanrı’ya bağlı görünmekte. Bu soruyu sorgulayarak Kant’ın görüşleriyle beraber bir yanıt getirmek mümkün. Kant’a göre ahlak yasaları insan aklının bir ürünüdür ve rasyoneldir. Bu yüzden ahlak yasalarına uymak insanın kendi öz doğasına da uygun hareket etmek anlamına gelir. Dış bir otoriteye (örneğin Tanrı’ya) itaat etmekten farklıdır. İnsan Tanrı’ya inancını bir tür “pratik postülat” olarak kabul eder, dolayısıyla ahlaki hayatın ve yasanın var olması için Tanrı’nın var olduğunu sayar. Fakat, ahlaki hareketlerin doğrudan Tanrı’ya bağımlı olduğu anlamına gelmez. Bu noktada yeni bir soru karşımıza çıkıyor, “Tanrı yoksa/olmasaydı?”. Tanrının varlığı bir postülatı, bu durumda ahlak yasalarının otoritesi ve anlamı yalnızca insan aklından mı kaynaklanır? Bu kanunlar Tanrı’ya bağımlı mıdır? Kant “Tanrı olmasa bile ahlaki yasalar var olmaya devam eder der.” Ancak ahlak yasasının uzun dönemli bir anlamının bulunması için Tanrı’ya ihtiyaç vardır. Bu insanların rasyonel bazda iradesiyle kararlar alabileceği ama bu seçimlerin de bir anlamı olması ve sonuçlarının anlam kazanabilmesi için Tanrı’nın bir ideal olarak var olması gerektiği anlamına gelir.

Sonuç olarak, Kant’ın felsefesine göre akıl, insanın etik sorumluluklarını yerine getirmesine olanak tanır, insanı hayvansal doğasından ileriye taşıyarak daha yüksek bir varlık yapar, evrensel ahlak yasasının var olması için akıl gereklidir.

İnsan aklını salt hayvandan ayıran bilinç, birçok filozofa göre esastır ve akımlara öncülük etmiştir. İnsan akli sadece içgüdülerine hizmet ettiğinde, insan, akıl ve etik sorumlulukları dışında sadece hayvansal bir varlık olarak kalır. Kuçuradi ise, insanın değerinin etik bir varlık olmasına bağlar. Ona göre, etik kararlar insanın özgürlüğünü ve aklını kullanarak, biyolojik içgüdülerin ötesinde sorumlu bir şekilde alınmalıdır. Kant’ın sözü “Eğer akıl sadece hayvanlarda içgüdü’nün gördüğü ise hizmet edecekse, akla sahip olması insanı değerce salt hayvanlığın üstüne hiç mi hiç yükseltmez.” Söylemini Kuçuradi başta olmak üzere birçok filozof tarafından desteklenmektedir. Kant’a göre ahlaki eylemler, sadece içsel bir zorunlulukla yapılmalıdır, dışsal bir ödül veya ceza beklentisiyle değil. Bu, kişinin etik olanı yapma yükümlülüğü hissiyle hareket etmesi gerektiği anlamına gelir. Eylemler, herhangi bir ödül veya cezaya bağlanmaksızın, yalnızca doğru oldukları için yapılmalıdır. Ahlak, içsel bir hevesle yerine getirilmelidir. Kant’a göre, her birey, bir amaç olarak değer taşır ve bir araç olarak kullanılmamalıdır. Bu, bir insanın sadece kendi çıkarları için kullanılmaması anlamına gelir. İnsanlar, başka insanları sadece kendi hedeflerine ulaşmak için kullanılmamalıdır; çıkar duygusu güdülmemelidir. Her birey kendi değerine sahip bir amaçtır. Bu ilke, başkalarına saygıyı ve ahlaki değeri esas alır.

Ne güzel söylemiş... Günümüz kapitalizmine belki de böyle engel olabiliriz. En çok eksikliğini duyduğumuz şey artık. Başkalarına saygı, çıkar olmaksızın değerlerimizi aklımızla tüm içtenliğimizle yerine getirmek.

1. Aşama

FELSEFENİN CİDDİYET VE OYUN ÇATIŞMASI ÜZERİNE

Eylül EROL

DÜŞÜN-YAZ

“Felsefe” kavramı özellikle günümüzde birçoğumuz için asık bir surat ve ciddi bir ifadeyle saatlerce bir duvara bakarak düşünmenin bir ürünü olarak görülmektedir. Felsefi düşünce akımları ise yaşlı adamların birbirleri ile yaptığı uçsuz bucaksız, komplike ve ciddi tartışmalar sonucunda ortaya koydukları bir takım düşünce bütünüdür birçok insana göre. Peki durum gerçekten bu mudur? Aristokratik kesime mensup birkaç adamın hayatlarının eşsiz rahatlığı içinde kendilerine gerçekten ciddi ve meşakkatli bir uğraş bulma arayışı mıdır felsefe, yoksa aslında ciddiyet ve karmaşıklık felsefenin zorunlu bir şartı değil midir? Blaise Pascal’a göre bu durum gerçeklikten bütünüyle uzaktır. Onun düşüncesine göre Aristoteles ve Platon, felsefeden ve ciddiyetten en uzak döneminde Yasalar’ı ve Politika’yı yazarken bunu bir oyun gibi ele almışlardır. Hayatlarının en felsefeye yakın dönemi ise basitçe ve

sükûnet içinde yaşadıkları zaman olmuştur. Bu yazımda; Henry David Thoreau, Ludwig Wittgenstein ve Georg Wilhelm Friedrich Hegel gibi filozofların düşüncelerinden de yararlanarak ciddiyet ve karmaşıklığın felsefenin zorunlu bir şartı olup olmadığını tartışırken günümüzde felsefenin akademisyenlere özel bir disiplin oluşundan bahsedeceğim.

Yüzyıllar önce, Antik Yunan'da felsefe anlayışı bizim bugün sahip olduğumuz, bir avuç akademisyenin eğildiği bir uğraş olarak görülmemiştir. Pascal'ın da söylediği gibi belki de Platon'un ve Aristoteles'in önemli eserlere ve düşüncelere imza attığı en felsefi dönemleri aynı zamanda en karmaşıklıktan uzak, en sakin zamanları olmuştur belki de çünkü o dönemde felsefe sadece teorik kavramlar üretmenin çok ötesinde bir uğraş olarak görülmüştür. Dünyayı anlamlandırmaya yönelik, doğuştan gelen önemli bir çaba olmuştur felsefe. Aynen bu yüzdendir ki Sokrates, Atina sokaklarında gençlerle sohbet ederek düşüncelerini geliştirmiştir. Sokrates ciddi ve ağırbaşlı bir akademisyen olarak değil, aynen oyun oynayan meraklı bir çocuk gibi sorduğu sorularla diğer insanları düşünmeye teşvik etmiştir. Buna benzer olarak Epikuros'un felsefesinin dostlarıyla sohbet ederek mutluluğun en basit anlamı hakkında düşünmesinin de sebebi tam olarak bu olmuştur. Yani, özellikle Antik Yunan'da, felsefe sadece ciddi ve kompleks kavramlarla uğraşan soyut bir disiplin değil, yaşamın içinde deneyimlenen, basit ve aynı yeni bir oyun gibi merak uyandıran bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Modern Çağ ele aldığımızda ise karşımıza çıkan Henry David Thoreau ve Ludwig Wittgenstein gibi düşünürler de benzer basitlik ilkeleri ile Blaise Pascal'ın bu düşüncesini ve az önce bahsettiğim Antik Yunan filozoflarının yaşam biçimini desteklemiştir. Modern Çağ felsefesinde önce çıkan bu isimlere göre felsefe ve dolayısıyla yaşam esasen basitlik ilkelerine dayanır. Wittgenstein'in "Düşünülebilir her şey, açık düşünülebilir. Söylenebilir her şey, açık söylenebilir." Sözü de onun açıklık ve sadelik arayışını kanıtlar ve vurgular niteliktedir. Buna benzer şekilde Thoreau da felsefenin doğayla, basit yaşamla ve doğrudan deneyimle iç içe olduğunu savunmuştur. Ona göre, hakikati anlamak için karmaşık düşünceler içinde kaybolmak gerekli değildir; aksine insan ancak sadeleşerek en derin bilgilere ulaşabilir. Ona göre herkes en basit deneyimler ve düşünceler ile bile derin anlamlara ulaşabilir. İşte tam da bu nedenle, Pascal'ın vurguladığı gibi, felsefe yalnızca teorik bir uğraş değil, yaşamın en sıradan ve en sade anlarında bile kendini gösteren bir varoluş biçimi olarak ortaya çıkmaktadır.

Peki, neden bugün felsefe "ciddi" akademisyenlerin tekelinde olan ve bu kadar karmaşık olduğu düşünülen bir disiplin? Bu durum biraz toplumların ve eğitim sisteminin evriminden kaynaklanmaktadır. Antik Yunan toplumlarında felsefe hayatla iç içe deneyimlenen bir

konseptken günümüz toplumlarında gittikçe sistematikleşen ve akademikleşen eğitim sisteminde felsefe gittikçe bir gruba özgü olan bir konsept haline gelmiştir. Felsefenin belirli özelliklere ve metotlara dayanan bir disiplinden sadece spesifik bir bilgi kümesine dayanan bir alan haline gelmesinden ötürüdür ki felsefi düşünce sınırlı bir elit kesime hitap eden bir disiplin olarak algılanmıştır. Bununla birlikte eğitim sisteminin ezberciliği de felsefenin bu biçimde algılanmasının temelinde yatan başka bir durum olarak öne çıkmaktadır. Günümüzde birçok eğitim sisteminde, özellikle Türk eğitim sistemini ele aldığımızda felsefenin oldukça metodolojik ve sistemsel, fakat bir o kadar da özgürce bir sorgulama ortamı olduğu gerçeğinin vurgulanması yerine spesifik felsefi akımlar ve felsefe tarihinin ezberinin dayatılması birçok öğrencinin felsefeyi yanlış bir biçimde algılamasına neden olmaktadır. Bu yanlış anlaşılardan kastım öğrenciler felsefenin sistematikliği içinde boğulurken beraberinde getirdiği özgür düşünce ve sorgulama ortamını görmesinin çok zorluğudur. Dolayısıyla öğrencilerin ve sonuç olarak toplumun genelinin -zira toplumun neredeyse bütün yetkin bireyleri hayatlarının bir noktasında öğrenci olmuşlardır- felsefe algısının bir ezber ve kurallar bütünlüğü haline gelmesi toplumu felsefeden iyice soyutlaştırarak onun günlük hayata entegre etmek için fazla kompleks olduğu inancını getirmiş, Antik Çağ'ın ve birçok Modern Çağ filozofunun basitlik ve sadelik idealinden uzaklaşılmasına neden olmuştur.

Bu durum bizi yine asıl sorumuza getiriyor: Felsefe gerçekten tamamıyla ciddi ve karmaşık bir uğraş mıdır yoksa özünde basitlik ve oyunu mu taşır? Benim bu soru için cevabım felsefenin bu sorunun tek bir cevabı olması için fazla çok yönlü olması. Bu çok yönlülüğün felsefeyi karmaşık bir hale getirdiğini düşünmüyorum zira bunu düşünmem sorumuzun cevabının tamamen farklı olmasına neden olurdu. Benim düşünceme göre bu çok yönlülük ve bütün bu basitlik ve komplekslik tartışmasının temelinde yatan şey felsefi düşüncenin öznellik özelliği. Bazı düşünürler düşüncelerini büyük bir ciddiyetle ve karmaşık bir şekilde ele alırken diğerlerinin basitçe, çocuksu ve oyun oynarmış gibi ele alması herhangi birinin düşüncesinden ya da kümülatif felsefe düşüncesinden bir şey eksiltmez, aksine ona birtakım şeyler ekler. Basitlik ve sadelik akımını savunan bir düşünürün kaçırdığı ufak bir detayı ya da argümanı karmaşık düşünen biri yakalayabilir; buna benzer bir şekilde de detaylarda boğulan bir düşünürün kaçırdığı bir detayı basit ve sade düşünen bir yakalayabilir. Felsefi düşüncenin kümülatif olarak ilerlemesi özelliği sayesinde de bu farklı düşünce ve yaşam biçimleri felsefeye neticesinde bir katkıda bulunabilir. Sonuç olarak, Pascal'ın sözünün ve basitliği savunan düşünürlerin düşüncelerine katılmakla birlikte Wittgenstein'in da dediği gibi bir soruyu ele alış tarzı, bir hastalığı ele alış tarzına benzeyen filozofların da genel olarak felsefeye bir katkıda bulunduğunu düşünüyorum.

DÜŞÜN-YAZ

ADALET EKSİKLİĞİNDE ERDEMİN GÖLGESİ: ZULÜM

Eylül EROL

Montesquieu'nün Kanunların Ruhu adlı eserinde dile getirdiği "Adaletin olmadığı bir erdem, zulme dönüşebilir" sözü hem siyasal hem de etik alanlarında karşılık bulabilir. Erdem ilk bakışta övülmesi gereken bir özellik olarak görülebilir. Buna karşın Montesquieu, bu sözü ile "Adaletin yokluğunda erdem hâlâ erdem midir yoksa yalnızca bir iktidar aracı mıdır?" sorusunu akla getirir.

Montesquieu'ye göre adalet, evrensel ve doğal bir ilkedir yani adalet insan eliyle oluşturulmamış, insanların varlığından önce de geçerli olmuş doğal ve evrensel bir konsepttir. Yasalar her ne kadar değişebilecek olsa da adalet asla değişmez ve geçerliliğini kaybetmez. Adalet aykırı yasalar da meşruiyetini kaybeder. Montesquieu'ye göre erdem ise kişisel dindarlık, doğruluk ya da bireysel ahlak kurallarına körü körüne bağlılık değildir.

Bu tür bireysel erdemler önemlidir ama onun asıl ilgilendiği, toplum düzenini ayakta tutan toplu erdemdir. Ona göre erdem cumhuriyetin ilkesidir ve siyaset kuramında çok önemli bir yere sahiptir.

Montesquieu için erdem tek başına yeterli bir ilke değildir; ona göre erdem mutlaka ahlak ve özellikle de adalet ile dengelenmelidir. Aksi halde erdemın taşıdığı iyilik potansiyeli zamanla aşırılığa dönüşerek bireyler ve genel anlamda toplumun bütünü için olumsuz sonuçlar doğurabilir. Montesquieu'nün bu sözü, özellikle toplum içinde güce, otoriteye ve iktidara sahip olan kişilerin zaman zaman sorgulanması gerektiğini gösterir. İktidarda olan bir kişi veya grup, kendi eylemlerini ve ideallerini "erdem" adı altında maskeleyerek kendi görüşlerini topluma dayatabilir. Böyle bir durumda erdem, kişisel bir ahlaki meziyet olmaktan çıkarak politik bir araç ve hatta bir silaha dönüşebilir.

Örneğin, siyasi bir liderin halk için en iyisini bildiği iddiası ile bireysel özgürlükleri, farklı görüşleri sınırlaması dışarıdan bakıldığında "erdemli" bir davranış olarak görülebilir. Fakat bu yaklaşım, eğer adalet ilkeleri ile dengelenmemişse, kısa sürede despotik bir yönetime dahi evrilebilir. Liderin amacı toplumun ve kendi halkının iyiliği olsa bile bu sınırlayıcı ve kısıtlayıcı yaklaşım, toplumda birey hak ve özgürlüklerini zedeliyorsa bu "erdemli" davranış toplumsal adaletsizlik ve zulümle sonuçlanabilir. Bu noktada Montesquieu, tek başına erdemın varlığının yetersizliğine ve adalet gibi ilkelere dayanmasının gerekliliğine işaret eder. Ona göre gerçek anlamda erdemli bir yönetimde erdem adalet ile dengelenmiştir, hak ve hukuku gözeterek adil, ölçülü ve çoğulcu bir davranış ile var olmalıdır.

Bu bağlamda Montesquieu'nün erdem ve adaletin dengesine dair anlayışının Aristoteles'in erdem anlayışıyla uyduğu söylenebilir. Aristoteles'in "Nikomakhos Etikleri" eserindeki erdem anlayışına göre erdem, insanın amacına uygun yaşayarak "iyi yaşama" ulaşmasını sağlar. Bununla birlikte Aristo'ya göre erdem, aşırılıkların içinde akıl yoluyla orta yolu bulmaktır. O da erdemın ölçülülükle, akılla ve adaletle dengelenmesi gerektiğini vurgular zira aksi takdirde cesaret gözü karalığa, cömertlik savurganlığa, hatta din uğruna yapılan özveriler fanatizme dönüşebilir. Bu bakımdan Aristoteles'in ve Montesquieu'nün erdem anlayışları uyur.

Konu dahilinde Montesquieu'nün bakış açısına benzer bir anlayışa sahip olan bir başka düşünür ise John Stuart Mill'dir. Montesquieu'nün erdemın adalet ile dengelenmesinin

zorunluluğuna dair görüşü J.S Mill'in bireysel özgürlük anlayışı ile büyük ölçüde örtüşür. Mill, bireyin özgürlüğünün ancak başkasına zarar verme potansiyelinin var olması durumunda kısıtlanabileceğini savunur. Ona göre bir kişinin, özellikle iktidara sahip bir bireyin halk için en iyisini bildiğini iddia etmesi başkalarının özgürlüklerini kısıtlamasını meşru kılmaz. Buna benzer olarak Mill, erdem adı altında hareket ederek bireylerin hak ve özgürlüklerini kısıtlaması toplumun despotik ve otoriter bir yapıya evrilmesine neden olabileceğini vurgular. Onun bu anlayışı "zarar ilkesi" olarak da bilinir. Dolayısıyla Montesquieu ve Mill, ikisi birden adalet ile dengelenmemiş bir erdem anlayışı ile bireylerin hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasının toplum için büyük zararlar doğurabileceğini ve hatta zulüm ile sonuçlanabileceğini vurgular.

Sonuç olarak, Montesquieu'nün Kanunların Ruhu adlı eserinde dile getirdiğı "Adaletin olmadığı bir erdem, zulme dönüşebilir" sözü erdemin adaletle dengelenmediğı sürece olumsuz sonuçlar doğurabileceğini vurgular. Eğer erdem adı altında bireylerin hakları ve özgürlükleri kısıtlanırsa toplum otoriter ve despotik bir rejime evrilebilir. Aristoteles ve J.S Mill'in erdem anlayışları ise Montesquieu'nün düşüncesini tamamlar niteliktedir. Bu düşünceler birlikte değerlendirildiğinde ise adalet ve erdemin birlikte bulunmasının önemi iyice öne çıkar zira adaletin olmadığı yerde "erdem" iddiası zulümle sonuçlanabilir.

Başak ARSLAN

İnsanlık tarihi boyunca bilgi, en kıymetli hazinelerden biri olarak kabul edilmiştir. "Bilgi güçtür" sözü, bu değeri özetleyen meşhur bir ifadedir. Ancak bu söz ne ölçüde doğrudur? Bilgi gerçekten her zaman yalnızca bir güç kaynağı mıdır? Yoksa bazen taşıması zor bir yük, hatta bir ceza hâline de gelebilir mi?

Antik Yunan filozofu Sokrates, "Bildiğim tek şey, hiçbir şey bilmediğimdir" sözüyle bilginin çift taraflı doğasına işaret eder. Ona göre gerçek bilgiye ulaşan kişi, aslında ne kadar az bildiğinin farkında olan kişidir. Bu farkındalık, kişiye aydınlanma getirirken aynı zamanda bir tür huzursuzluk da yaratabilir. Çünkü bilgi, sadece öğrenmeyi değil, sorumluluk almayı da gerektirir.

Bununla birlikte bilgi, bireyi özgürleştiren ve dönüştüren bir güçtür. Sorgulamak, anlamak ve üretmek, bilginin bireye sağladığı temel imkânlardır. Bilgili birey kandırılamaz, yönlendirilmesi zordur ve kendi kararlarını kendi aklıyla verebilir. Bu açıdan bilgi, aynı zamanda bir korunma aracıdır. Platon'un "Mağara Alegorisi"nde karanlıktan aydınlığa çıkan birey, gerçeği bir kez gördüğünde artık geri dönemez. Ancak bu hakikati başkalarına aktarmaya çalıştığında, toplumun direnciyle karşılaşır. Bilgi burada yine hem bir kurtuluş hem de bir çatışma kaynağı hâline gelir.

Bilginin bu çift yönü, Antik Yunan mitolojisinde Prometheus'un hikâyesiyle sembolize edilir. Prometheus, Antik Yunancada tam anlamıyla "öngörülü" veya "ileri görüşlü/düşünen" anlamına gelir ve kendisi, bilimsel, teknolojik, sosyal vb. alanlarda yaratıcılığı, yeniliği ve ilerlemeyi sembolize eder. Prometheus'un insanlara ateşi vermesi, onların doğa karşısındaki güçsüzlüklerini yenmelerine, düşüncelerine, üretmelerine ve medeniyet kurmalarına imkân tanımıştır. Ateş, sadece fiziksel ısı değil, aynı zamanda **bilgi, kültür** ve **uygarlığın**

gelişimi anlamına gelir. Bu yönüyle Prometheus, insanlara **akılla düşünme ve ilerleme gücü** verir. Prometheus'un insanlığa duyduğu sevgi ve merhamet, onun sadece bir bilgi taşıyıcısı değil, aynı zamanda hümanist bir figür olduğunu gösterir. Onun eylemi, yalnızca ateşi çalmak değil, insanı yüceltmektir. Ancak Prometheus, bu eylemiyle tanrıların düzenine karşı gelmiş ve Zeus'u korkutmuştur. Zeus bu yeni gelişmelerle insanlığın gururlu ve kibirli olmaya başlayacağından ve belki de onu devirmeye çalışacağından endişelenmiş ve Prometheus'u sonsuz bir cezaya çarptırılmıştır: Her gün ciğeri bir kartal tarafından yenmiş ve her gece tekrar yenilenmiştir. Bu mit, bilginin hem yaratıcı hem de yıkıcı, hem kurtarıcı hem de cezalandırıcı olabileceğini gösterir. Bilgi, insanlık için bir güç olsa da Prometheus için bir yük olduğunu kanıtlamıştır.

Felsefi olarak bilgi, bireyin aklını kullanarak cehaletten ve dogmalardan kurtulmasıdır. Aydınlanma düşüncesi de insanı kendi aklıyla düşünen, sorgulayan ve özgürleşen bir varlık olarak tanımlar. Bu bakımdan Prometheus'un insanlara bilgi sunması, onların karanlıktan çıkışına hizmet eden bir aydınlanma eylemidir.

Sonuç olarak bilgi, ne yalnızca bir üstünlük göstergesi ne de sadece bir sorumluluk yüküdür. Onu değerli kılan, bireyin o bilgiyle ne yaptığıdır. Anlamak, bilmekle başlar; ama anlam kazandırmak, o bilgiyi etik ve toplumsal bir bilinçle yönlendirmekle mümkündür. Prometheus'un insanlık uğruna katlandığı ceza, bilgiyi paylaşmanın bedelini simgelerken; bu paylaşımın insanlık tarihinde nasıl bir dönüm noktası olduğunu göstermektedir. Bilgi, onu sadece tüketen değil, dönüştüren ve dönüştürenle birlikte dönüşmeye istekli olanlar için gerçek bir güçtür.

İNSANLIĞIN DEĞİŞİMİYLE DEĞİŞEN DÜNYADA İNSANIN MUTSUZLUĞU

Mehlika Leyla ÜSTEL

İnsan daha önceki yüzyıllarla karşılaştırıldığında daha çok imkana, değişen teknolojiyle iç içe yaşayan, konforu, hayat kalitesi ve yaşam biçimi olarak daha farklı olanaklara sahip olmasına rağmen neden daha mutsuz? Bunu söyleyen ve gözlemleyen sadece bilim insanları/araştırmacılar da değil, toplumun içinde yaşayan ve en küçük yapı taşı oluşturulan birey de bu durumun farkında ve artışını gözlemlemekte hatta bu değişen durumun merkezinde yer almaktadır.

21.yy'da çağımızın hastalığı olarak nitelendirilen olgu "depresyon". Geçmişe göre daha çok şeye sahip olduğu aşına olan insanoğlunun belki de tek derdi sahip olmak değildir. Bunun ötesinde sahip olduğu şeylerde anlamına ulaşamama daha doğrusu "anlam yoksunluğu" yer almaktadır. Yüzyılın beraberinde getirdiği olgularla (teknolojik bazlı) yönünü kaybetmiş bir yaşama doğru sürükleniyor. Ne istiyor? Neye ulaşmak istiyor? Sorgulamasında geçer not alabiliyor lakin neden istiyor, onu tetikleyen olay ne, niçin gibi sorular cevapsız kalıyor. Kişi hayatında ne yaptığına dair bir amacı olmama, yön hissine sahip olamama durumu gerçekleşiyor. Anlam yoksunluğu denilen bu durum sonucu birey cevapsız sorularıyla yüzleşmeye mahkum kalmakta ve sorularına cevap olamama ile birlikte bireyde "boşluk" hissi oluşuyor. Kontrolsüz, yönsüz sürüklendiğini hisseden bu birey eksikliği, boşluğu anlamasına rağmen net bir şekilde eksikliği belirleyemez.

Önceki paragrafta bireyin mutsuzluğu ve bununla ilişkili kavramları açıklamamın ardından değinmem gereken en önemli nokta neden bu zaman sorusudur. Metin boyunca cevap arayışında olunan bu sorunun en önemli sebeplerinden ilki; modern dünyadaki "tüketim" olgusudur. Birey bu dünyada tüketim çılgınlığına sürüklenmektedir. İlk akla gelen alışverişin ötesinde birey duyguları, olayları, olguları da çok hızlı tüketmektedir. Modern yapının beraberinde getirdiği sosyal medya platformları da bizlere "idealler" göstermektedir ve bunların sonucu birey kendi yaşamına yabancılaşıyor. Sosyal medyayla ilişkisi olan reklamlarda da gündeme gelen ve tüketimle

ilişkilendirilen mutluluk kısa sürelidir artık insanlar kısa süreli hazzın peşinde koşmaktadır.

Daha önceki zamanlara göre daha hızlı çalışıyoruz, hızlı ilişki kuruyoruz ve bu hızla birlikte yaşamaya çalışırken insanın sorgulamasına, kendini, kimliğini, nerede olduğunu sorgulamasına vakit kalmadan sürüklenip gidiyor. Byung Chul Han diyor ki: "Modern insan, kendini tüketimle doyurmaya çalışır ama asıl açlığı anlamaz." Tam olarak da modern kelimesi ve bireyin mutluluğu, tüketimi ve en önemlisi hayatı ile bağı kuran bir sözdür.

Tabi ki mutsuzluğu tek bir etkene bağlamak doğru olmamakla beraber bir diğer etken ise insanın anlam arayışını aradığı yerin tanrı odaklı olmasıyken artık bu anlam arayışının zamanla gitgide azalmasıdır. Tanrı, aile gibi etkenler dışsal etkenler olup birey anlam arayışını dışsal etkenlerle gidermeye çalışmaktayken bunların azalması bu anlam arayışını bireyin içsel sürecine dönmüştür. Bireyin bu içsel yolculuğu da bireyi kaygıya sürüklemektedir.

Kendini bir türlü alamadığı karşılaştırma duygusunun, bitmek bilmeyen yetinememe duygusu ile birleşip insanın hayatında etkili olan bu noktaların üstüne bireye toplum tarafından yüklenen psikolojik baskılar da çabası, toplumun bireye yüklediği sorumluluklar, gerçek dışı beklentilerde bireyde başarısızlık ve onu takip eden mutsuzluk duygularını getiriyor.

Aslında sık sık gündeme gelen kentleşme ile de ilişkisi kurulabilir mutsuzluğun. Doğası gereği doğayla bir uyum içinde olması beklenen insanoğlu gitgide doğadan, doğasından uzaklaşmakta ve bunun yerine beton şehirler, yapay ışıklar altında yaşamaktadır. Sonuç itibarıyla insan gitgide mutluluk duygusunu kaybetmekte ve felsefeye konu olan bir gündem haline gelmektedir. Belki vermeye çalıştığım cevaplar sorunun tam cevabı olmayacak ama bu saydığım nedenlerin bu sorunun bir parçası olduğu aşikar...

SÜPER KAHRAMANLAR AHLAKİ MİDİR?

DC VE MARVEL EVRENLERİNİN KAHRAMANLARINA FELSEFİ AÇIDAN BAKIŞ

Melike Rana KAYA

Süper kahramanlar, günümüz popüler kültürünün en güçlü simgelerinden biridir. Onlar, sıradan insanları aşan güçlere sahip, adalet ve iyilik için mücadele eden figürler olarak tasvir edilmektedir. Bu özellikleriyle sadece eğlence kaynağı olmakla kalmaz, aynı zamanda etik ve felsefi tartışmalar için zengin bir malzeme sağlamaktalar. Gücün kullanımı, sorumluluk bilinci, toplumsal düzenle ilişkisi ve bireysel ahlak gibi temel kavramlar, süper kahramanların hikayelerinde sıklıkla karşılaşılan temalardandır. Bu bağlamda, onların eylemleri ve motivasyonları farklı etik yaklaşımlar ışığında değerlendirildiğinde, süper kahramanların ahlakı hakkında derinlemesine bir anlayış ortaya çıkmaktadır. Kant'ın görev ahlakı, Utilitarizm, güç ve sorumluluk etiği ile toplumsal ahlak perspektifleri, süper kahramanların dünyasında var olan etik ikilemleri ve değer çatışmalarını çözümlemek için etkili araçlar sunmaktadır.

Immanuel Kant'ın etik felsefesi, ahlakı, değişmez ve evrensel görevler çerçevesinde tanımlamaktadır. Kant'a göre bir eylemin değeri, onun amacına ve arkasındaki niyete bağlıdır; sonuçlar ikinci plandadır. Bu anlamda, ahlaklı olmak, doğru eylemi yapmak değil, bu eylemi doğru niyetle yapmaktır. Süper kahramanların eylemleri bu bağlamda değerlendirildiğinde, güçlerinin kullanımındaki tutarlılık ve niyetin önemi ortaya çıkmaktadır. Superman, bu çerçevede örnek teşkil etmektedir. Onun adalet arayışı, güçlerini insanlığın iyiliği için kullanma kararlılığı, Kant'ın evrensel ahlak yasasına uygun bir duruşu yansıtır. Superman'in, adaletin peşinden giderken gösterdiği bağlılık ve hukuka

saygı, ahlaki eylemin niyet yönünü vurgulamaktadır. Batman gibi Superman'e karşıt kahramanlar ise Kant'ın teorisine tam bir uyum içinde değildir. Onun kullandığı yöntemler, hukukun ötesine geçen yöntemler ve bazen şiddet, evrensel ahlak yasasına aykırıdır. Batman'ın eylemleri, amaçların araçları meşrulaştırdığı bir etik anlayışına dayanır ki bu Kant'ın görev ahlakıyla doğrudan çatışmaktadır. Böylece, Kant perspektifi süper kahramanların eylemlerinde ahlakın sınırlarını belirlerken, niyetin önemini de vurgulamaktadır.

Faydacılık ya da utilitarizm ise eylemlerin doğruluğunu, ortaya çıkan sonuçların toplumsal fayda açısından değerlendirilmesine dayandırmaktadır. Bu yaklaşımda, bir eylemin ahlaki değeri, en büyük mutluluğu ve faydayı sağlamasıyla ölçülmektedir. Süper kahramanların evreninde, utilitarist etik, onların kararlarının karmaşıklığını anlamak için etkili bir araçtır. Spider-Man'in "büyük güç, büyük sorumluluk getirir" ifadesi, bu düşünce tarzının özünü yansıtmaktadır. Onun eylemleri, bireysel çıkarların çok ötesinde topluma yönelik bir sorumluluk bilinci taşımaktadır. Ancak utilitarist bakış açısı, bazen bireysel hakların göz ardı edilmesi riskini de içinde barındırabilmektedir. Örneğin, "Watchmen" gibi karanlık ve realist süper kahraman anlatılarında, kamu yararı uğruna kişisel özgürlüklerin kısıtlanması veya sert müdahalelerde bulunulması sıkça görülmektedir. Bu tür durumlar, utilitarist etik içinde tartışmalı kalmaktadır. Çünkü en büyük fayda hedeflenirken, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin zedelenmesi etik sınırları zorlamaktadır.

Güç ve sorumluluk ilişkisi, süper kahraman mitolojisinin temel taşlarından biridir. Bu kavram, etik düşüncede de merkezi bir yere sahiptir. Peter Parker, yani Spider-Man'ın yaşadığı ahlaki gelişim, bu ilişkiyi ortaya koymaktadır. Onun güçlerini kullanırken hissettiği sorumluluk duygusu, sadece bireysel erdem değil, toplumsal bir yükümlülük anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, güç sahibi olmak, beraberinde bir etik sorumluluk getirir ve bu sorumluluk, kişinin toplumla olan bağlarını güçlendirir. Gücün etik kullanımı, sadece kişisel tercihlerle değil, aynı zamanda hesap verebilirlik ve adalet kavramlarıyla da ilişkilidir. Süper kahramanlar, sahip oldukları güçle, toplumun genel çıkarlarını korumakla yükümlü olsa da sorumlulukların sınırları belirsizdir ve sık sık etik ikilemler doğurur. Böylece güç-sorumluluk ilişkisi, etik karar alma süreçlerinde karmaşık bir dinamiği ortaya çıkarır.

Toplumsal ahlak, süper kahramanların hareketlerinin meşruiyetini ve etik temellerini belirleyen önemli bir boyuttur. Jean-Jacques Rousseau'nun toplumsal sözleşme teorisine göre; bireyler, özgürlüklerini korumak ve adil bir toplum oluşturmak için karşılıklı bir sözleşme yapmaktadırlar. Süper kahramanlar, özellikle toplumun ortak çıkarlarını ve düzenini koruma misyonlarıyla bu genel iradenin temsilcileri olarak

düşünülebilir. Wonder Woman'ın feminizm ve eşitlikçi mücadeleleri, bireysel güç kullanımının ötesinde, daha adil ve eşitlikçi bir toplum yaratma çabası olarak bu toplumsal sözleşme çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Ancak Rousseau'nun vurguladığı bireysel özgürlüklerin korunması, süper kahramanların eylemleriyle zaman zaman çatışabilmekte; bu da onların toplumsal ahlakla ilişkilerinde etik bir gerilim yaratmaktadır.

Sonuç olarak, süper kahramanlar yalnızca popüler kültürün eğlenceli figürleri değil, aynı zamanda çağdaş etik felsefenin canlı eleştirileridir. Kant'ın görev ahlakından utilitarizme, güç ve sorumluluk etiğinden toplumsal ahlaka kadar uzanan farklı bakış açıları, bu karakterlerin hareketlerini anlamada çok boyutlu bir perspektif sunmaktadır. Süper kahramanların hikayeleri, modern dünyanın etik ikilemlerini ve değer çatışmalarını yansıtarak, güç, sorumluluk ve adalet kavramlarının yeniden düşünülmesine de katkı sağlamaktadır.

The Truman Show

VE AHLAKİ DEĞERLENDİRME

Film, Truman Burbank adlı bir adamın doğduğu andan itibaren dev bir yapay platoda, gerçek dünyadan tamamen izole bir şekilde yaşamasını konu alır. Üstelik bu yaşam, milyonlarca insanın canlı yayınla izlediği bir televizyon şovudur. Truman gerçekleri keşfetmeye başladığında ise temel bir soru ortaya çıkar: Bir insanı bilgisi ve rızası olmadan böyle bir yaşamın içine hapsedmek ahlaki midir?

Truman'ın Hapsedilmesi: Özgürlük ve İrade Üzerinden Değerlendirme

Ahlaki açıdan bakıldığında Truman'ın durumu, bireysel özgürlük ve irade kavramları üzerinden derin bir problem oluşturur. İnsan hakları felsefesinde bireyin kendi hayatı üzerinde tasarruf hakkı esastır. Truman, bu hakkı hiç kullanamamış, hayatı boyunca bir yalanın içinde, bilinçsiz bir şekilde yaşamak zorunda kalmıştır.

Platon'un Mağara Alegorisi bu noktada akla gelir. Mağaradaki insanlar yalnızca gölgeleri gerçek sanırlar. Truman da doğduğundan beri çevresindeki yapay dünyayı gerçeklik olarak kabul etmiştir. Gerçekten kopuk bir yaşam süren Truman'ın, seçim yapma özgürlüğü tamamen elinden alınmıştır. Bu durum ahlaki açıdan ciddi bir hak ihlali teşkil eder.

Christof'un, yani şovun yaratıcısının bakış açısı ise oldukça farklıdır. Christof, Truman'ın dış dünyadaki "kötü" gerçeklikten korunduğunu savunur. Ona göre Truman, ideal bir hayat yaşamaktadır; şiddetten, acıdan ve hayal kırıklıklarından uzak bir dünya içindedir. Ancak bu yaklaşım paternalist bir anlayışın ürünüdür. Paternalizm, bireyin kendi iyiliği için özgürlüklerinin kısıtlanmasını savunan bir görüştür. Fakat modern ahlak felsefesi, bireyin özgürlüğünü her koşulda temel bir değer olarak korur. John Stuart Mill'in ifade ettiği gibi, bireyin kendi iradesi dışında bir müdahale, yalnızca başkalarına zarar verdiği durumda meşrudur. Truman'ın durumu ise hiçbir zararı olmadığı halde kendi hayatı üzerinde tasarruf hakkının elinden alınmasıdır.

İzleyici Ahlakı: Suç Ortaklığı ve Sorumluluk

Filmin başka bir önemli boyutu ise izleyicilerdir. Milyonlarca insan, Truman'ın hayatını eğlence amacıyla izlemekte ve dolaylı olarak bu mahkumiyetin devamına katkı sağlamaktadır. Burada kitlelerin ahlaki sorumluluğu gündeme gelir. Hannah Arendt'in banal kötülük kavramı bu bağlamda açıklayıcıdır. Arendt, insanların sıradanlık içinde, düşünmeden kötülüğe ortak olabileceğini savunur. Truman Show'un izleyicileri de pasif bir şekilde, sorgulamadan bu büyük ahlaki suistimali desteklemektedir.

Filmin ilerleyen sahnelerinde bazı izleyiciler Truman'ın kaçışını desteklemeye başlar. Bu da insanların, doğru olanı sezebilme ve ahlaki muhakeme yapabilme kapasitesini gösterir. Ancak filmin büyük bölümünde izleyiciler, sadece eğlence amacıyla bir insanın özgürlüğünün gasp edilmesine sessiz kalırlar.

Gerçeklik ve Yapaylık

The Truman Show aynı zamanda gerçeklik ve yapaylık arasındaki sınırın giderek bulanıklaştığı bir dünyaya eleştiridir. Baudrillard'ın Simülakrlar ve Simülasyon adlı eserinde ortaya koyduğu gibi, modern dünyada gerçeklik yerini simülasyonlara bırakmıştır. Truman'ın yaşadığı dünya, hipergerçek bir ortamdır; gerçeklikten çok daha kusursuz ve kontrollüdür, ama sahte olduğu için değerlidir.

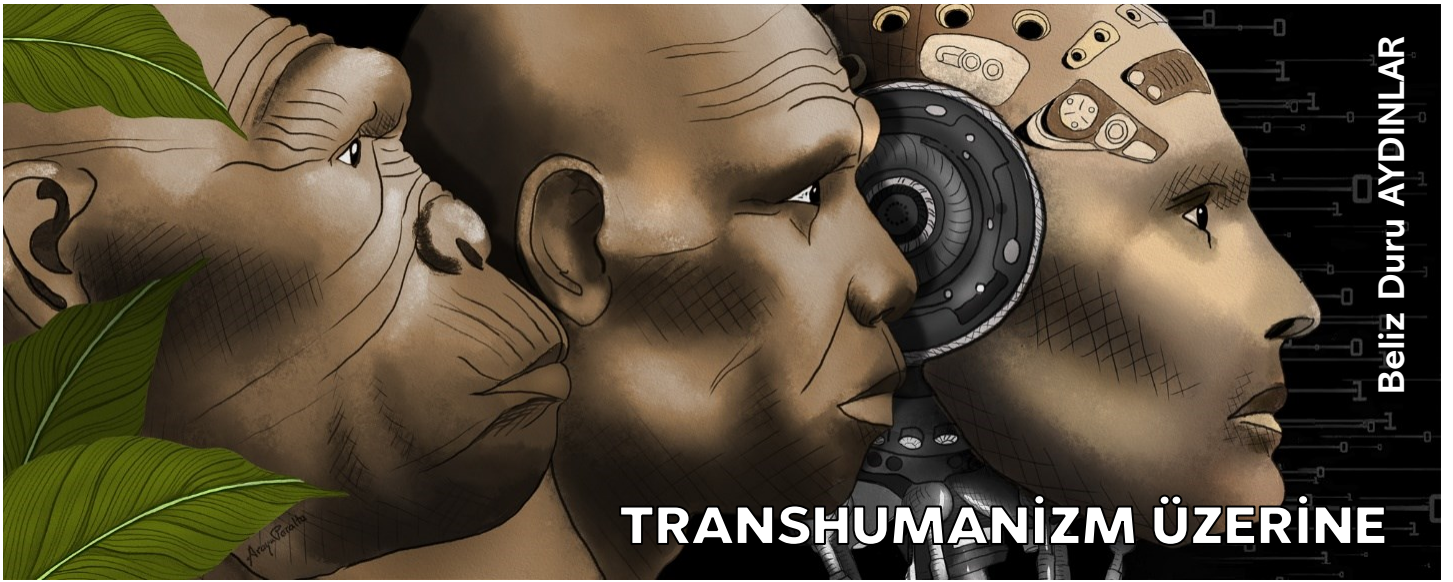
Bu bağlamda film, yalnızca bireysel bir dramı değil, tüm toplumun yapay gerçeklikler içinde yaşamaya başlamasını da eleştirir. Reklamlarla, medya kurgularıyla, sahte ilişkilerle çevrilen insanlar da Truman gibi bir çeşit gösteri dünyasında yaşarlar. Ancak fark, onların bu sahteciliği seçmeleri veya en azından şüphe duyabilme özgürlüğüne sahip olmalarıdır. Truman ise buna sahip değildir.

Sonuç: Ahlaki Bir İsyan

Truman'ın kaçışı, bireysel özgürlüğün ve hakikatin kutsallığını temsil eder. Kapıdan çıkıp gerçek dünyaya adım attığı anda, özgürlüğün bedelini kabul eder. Güvende olduğu yapay dünyayı geride bırakır; çünkü gerçek bir yaşam, acı da barındırsa, özgür iradeye dayanmalıdır.

Filmin sonu, bir bireyin kendi gerçekliğini aramasının ve her türlü manipülasyona karşı direnmesinin ahlaki zaferini simgeler. Truman'ın isyanı, yalnızca kendi hayatı için değil, özgürlük ve hakikat uğruna yapılan evrensel bir direnişin ifadesidir.

The Truman Show, bireyin özgürlüğünü, gerçeklik arayışını ve kitlesel eğlencenin ahlaki sınırlarını sorgulayan derin bir film olarak, günümüzde de güncelliğini koruyan güçlü bir ahlaki mesaj sunar.

İnsanın doğası, tarih boyunca filozofların, bilim insanlarının ve sanatçıların en temel merak konusu olmuştur. Kimdir insan? Sadece biyolojik bir organizma mı, yoksa düşünceleri, duyguları, bilinç ve iradesiyle evrenin özünde farklı bir varlık mı? 21. yüzyılın teknolojik ilerlemeleri bu soruları yeniden ve çok daha karmaşık biçimde gündeme taşımaktadır. Özellikle transhumanizm hareketi, insan doğasının sınırlarını zorlamayı ve teknolojiyi kullanarak insanı “geliştirmeyi” amaçlamaktadır.

Transhumanizm, insanın biyolojik sınırlarını aşmak, zihin ve beden kapasitesini artırmak için teknolojiyi bilinçli olarak kullanmayı savunan felsefi ve kültürel bir harekettir. Genetik mühendislik, yapay zeka, nöroteknoloji, biyoteknoloji ve sibernetik gibi alanlardaki gelişmeler, insanın zayıflıklarını, hastalıklarını ve yaşlanmayı “yenebileceği” fikrini ortaya koyar. Bu hareketin savunucuları, insan doğasının durağan ve değişmez olmadığını, aksine teknolojinin etkisiyle evrilebileceğini iddia ederler. İnsan artık sadece doğal evrim sürecinin değil, aynı zamanda kendi evrimini de yönlendiren aktif bir aktördür.

Geleneksel olarak insan doğası, biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla belirli sınırlar içerisinde değerlendirilmiştir. İnsan bedeni kırılgan, zihni sınırlı kapasiteye sahip

ve yaşam süresi sonludur. Teknoloji ise bu sınırları aşmak için bir araç olarak görülür. Ancak burada kritik soru ortaya çıkar: Teknoloji ile değiştirilmiş veya “geliştirilmiş” insan hâlâ insan mıdır? Örneğin, zihin geliştirme implantları, hafızayı artıran cihazlar ya da yapay organlar kullanılarak bireyin özü değişmiş midir? İnsan olmanın özü biyolojik bedende mi, yoksa bilinç ve kimlikte mi yatar?

Transhumanizm beraberinde önemli etik tartışmaları da getirir. İnsan doğasının değiştirilmesi fikri bazı çevrelerde “doğaya müdahale” olarak görülüp eleştirilirken, diğerleri özgürlüğün ve insan ilerlemesinin bir gereği olarak savunur.

Transhumanizm, insanlığın evriminde yeni bir dönemin başlangıcını temsil edebilir. İnsan doğasının teknolojik olarak geliştirilmesi, belki de daha sağlıklı, daha uzun ömürlü ve zihnen daha güçlü bireyler yaratabilir. Ancak bu, insan olmanın anlamını yeniden sorgulamayı zorunlu kılar.

Belki de insan doğası sabit değil, değişken ve dönüşebilir bir kavramdır. Teknoloji, insana ait olanı yok etmekten çok, insanın potansiyelini açığa çıkaran bir araç olabilir. Ancak bu süreçte etik değerlerin, insan onurunun ve özgürlüğün korunması temel olmalıdır.

RÖNESANS FELSEFESİ: YENİDEN DOĞUŞ

Talya HAZARDAĞLI

Felsefenin alanının yaşadığı en büyük değişim 15. ve 17. yüzyılları arası yaşanan “Rönesans Felsefesidir”. Yeniden doğuş anlamına gelen bu dönem Orta Çağ’da uzun seneler süren skolastik düşünceden kurtulup hümanizm temelli birey ve akıl odaklı bir çağdır. Bu dönem özellikle Roma ve Antik Yunan kültürlerinin miraslarından etkilenmiştir. Skolastik çağda olduğu gibi bu dönemde dini konular ve ölümden sonraki yaşam yerine insan, doğa, bilim ve akıl ön plandadır. Bu düşünsel devrimin doğuşunu etkileyen çoğunlukla sosyo-kültürel olmak üzere bazı etkenler vardır. Feodal yapının ve dini otoritelerin zayıflaması ile bireylerin dünyaya ve topluma karşı bakış açısı oldukça değişmiştir. Bu değişimde başta matbaanın icadı olmak üzere bilgilerin erişimi büyük bir rol oynamaktadır. Bilgilerin bireylere ulaşımı daha kolay bir hale geldikçe düşünce yapıları değişmeye başlamıştır. Bu şekilde toplumlar dini baskıların altında kalan düşüncelerden kurtulup kendi fikirlerini ortaya koyabilmiştir. Değişimlerin öncüleri olan filozofların fikirleri ile birlikte dünyaya yeni bir çağa girmiştir.

Bu dönemde önemli bilim ve doğa adına önemli çalışmalar yapan bazı filozoflar ortaya çıkmıştır. Bu filozofların başında doğaya yönelik çalışmalar için deneysel yöntemler öneren Roger Bacon gelmektedir. Daha sonrada Rönesans felsefesinin en temel kavramlarından biri olan hümanizm anlayışının önünü açmıştır. Dünya artık dinsel yöntemlerden kurtulup bilimsel yöntemler kullanmaya geçince modern bilimin temelleri atılmıştır. Modern bilimin dört ana kurucusu bulunmaktaydı o dönemde. Onun için bilgi güç olan Francis Bacon başta gelmekteydi. Bilgi onun için doğayı kontrol etme ve doğaya egemen olmanın imkanını sağlamaktaydı. Doğa ve bilimin ilişkisinde geçmişten gelen tümdengelim yönteminin önemini savunmaktaydı. Rene Descartes’da Francis Bacon’ın inandığı tümdengelim düşüncesinin bilimdeki rolünün büyük olduğunu

desteklemektedir. Ancak Descartes’e göre bilginin amacı doğruluğu her koşulda kesin olan ilkelere ulaşmaktı. Doğruluğu kesin bilgiler ise genel ilkelerden yapılan çıkarımlarla elde edilirdi. Başka bir yolu yoktur. Descartes’in doğru olarak kabul ettiği yöntem aynı zamanda matematikte kullanılan bir yöntemdir. Descartes, doğadaki mekanik işleyişinde bir tek doğruluğu kesin olan matematiksel yöntem ile açıklanabileceğini düşünmektedir. Modern bilimin gelişmesinde araştırmaları ile katkı sağlayan başka bir filozof ise Galileo Galilei’dir. Galilei, tarihte ilk defa kendisinin geliştirdiği yöntemler ile deney ve matematiksel düşünceyi birleştirerek senteze ulaştırmıştır. Ona göre evrendeki her şey matematiksel düşünce ve bilgiler üzerinde kuruluydu. Savunduğu bu düşünceye göre yaptığı her deney ve gözleme dayalı olan araştırmasında bütün sonuçlar matematiksel bir biçimde ortaya çıkmıştır. Deney ve gözlemden yararlana bir başka filozof ise Isaac Newton’dır. Onun için bilimsel araştırmalar üç tane aşamadan oluşmaktadır. İlk aşaması amacı araştırılan olguyu oluşturulan unsurların belirlenmesi için ayrıntılı bir inceleme yapmak olan gözlem ve deneylerdir. İkinci aşaması, gözlenen ve deneyler aracılığı ile incelenen olgu hakkında açıklama yaparak bir kuram oluşturmaktadır. Son aşama olarak bilinen üçüncü aşama ise elde edilen bu bilgilerle ilgili gelecekte yaşanabilecek durumları göz önünde bulundurmaktır.

Rönesans felsefesi, insanı Tanrı odaklı düşünce yapısından kurtarıp bireyin merkezde olduğu bir dünyaya geçiş olmuştur. Avrupa’da başlayan bu yeni dönem kısa bir süre içerisinde tüm dünyaya yayılmıştır. Bu düşüncelerin etkileri dönemin filozofları sayesinde günümüze kadar etkisini sürdürmeyi başarmıştır ve tüm dünya için yepyeni bir çağın başlangıcı olmuştur.

PI'nin YAŞAMI

LIFE OF PI

Hamdi Ömer ÇAPRAZ

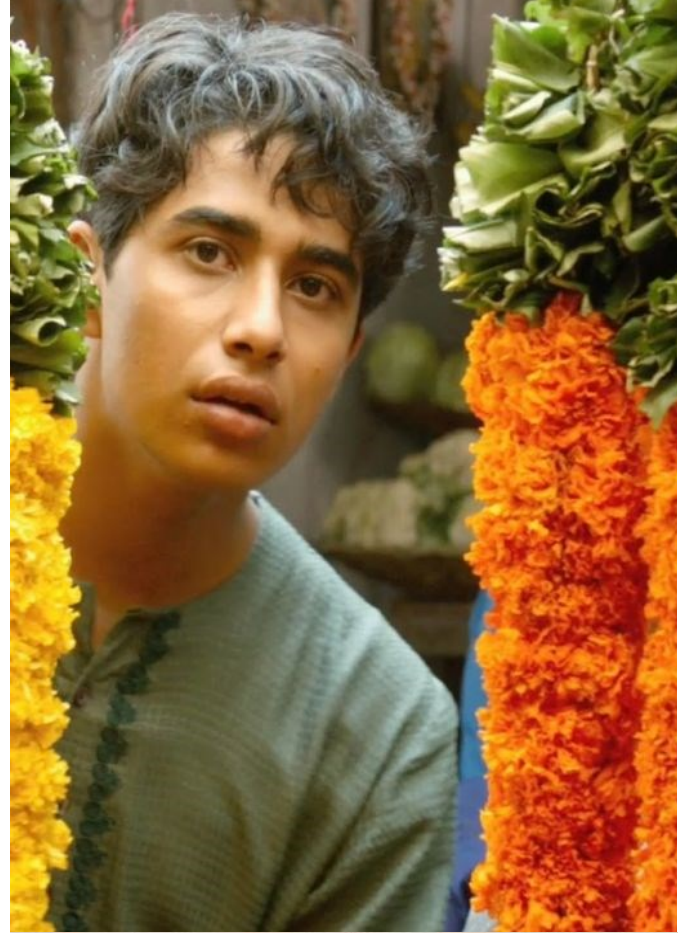
Pi'nin Yaşamı, yönetmenliğini Ang Lee'nin yaptığı, 2012 yapımı etkileyici bir filmidir. Film, Yann Martel'in aynı adlı romanından uyarlanmıştır. Hindistan'da bir hayvanat bahçesi işleten ailesiyle birlikte yaşayan Pi Patel, ailesiyle birlikte Kanada'ya göç etmek üzere bir yük gemisine biner. Ancak okyanusta fırtınaya yakalanırlar ve gemi batar. Pi, Bengal kaplanı Richard Parker dahil birkaç hayvanla birlikte bir cankurtaran sandalına sığınır. Hayatta kalan hayvanlar zamanla birbirlerini öldürür ve geriye yalnızca Pi ile kaplan kalır. 227 gün boyunca açık denizde birlikte yaşam mücadelesi verirler. Film boyunca bu fiziksel yolculuk, Pi'nin ruhsal, felsefi ve inanç dolu iç yolculuğu ile birleşir. Film sonunda, Pi'nin yaşadıklarını iki farklı şekilde anlattığını görürüz: biri hayvanlı, destansı ve masalsı; diğeri ise çok daha karanlık ve gerçekçi. Bu ikili anlatı, izleyiciyi hem şaşırtır hem düşündürür: Gerçek olan hangisi? Ve hangisine inanmak isteriz?

Gerçeklik

Filmin merkezindeki en önemli felsefi soru şudur: *Gerçek nedir?* Pi'nin anlattığı iki hikâyeden hangisinin gerçek olduğunu asla kesin olarak bilemeyiz. Film, "gerçek olan" ile "inanılmak istenen" hikâye arasındaki farkı sorgular. Pi iki farklı hikâye anlatır: biri hayvanlarla dolu, sembolik ve mucizevi; diğeri ise çok daha karanlık ve acımasız bir versiyon. İzleyiciye, hangisinin "gerçek" olduğuna kendisinin karar vermesi söylenir. Bu durum, "hakikatin göreceli olduğu" fikriyle örtüşür. Bu da Nietzsche'nin "hakikat yoktur, sadece yorumlar vardır" düşüncesini çağırıştır. Gerçekliğin, çoğu zaman duygularla şekillendiğini gösterir. Film, bize gerçeğin her zaman tek ve nesnel olmayabileceğini, bazen insanların anlam bulabilmek için "daha güzel" olan hikâyeye inanmayı seçtiğini hatırlatır.

İnanç ve Tanrı

Pi çocukken aynı anda üç farklı dini benimser: Hinduizm, Hristiyanlık ve İslam. Ailesi bu duruma şaşırır ama Pi, Tanrı'yı sevmenin tek bir yolu olmadığını söyler. Okyanusta hayatta kalmaya çalışırken inancı, onun en büyük dayanağı olur. İnanç onun için bir seçim değil, bir ihtiyaçtır. Hayatta kalmasının bir mucize mi yoksa tesadüf mü olduğu sorusu da izleyiciye bırakılır. Bu noktada film, inancın işlevsel ve anlam kazandırıcı yönünü sorgular. Pi'nin Tanrı'ya inanması, onun yalnızlık ve çaresizlikle başa çıkmasını sağlar. Okyanusta geçen günler boyunca Pi sürekli dua eder, umudunu korumaya çalışır. Kaplanla birlikte

yaşamayı bile bir tür sınav gibidir. Film, “Tanrı’ya inanmak, hayatı daha anlamlı kılar mı?” sorusunu işler. Bu, Pascal’ın Bahsi (Tanrı’ya inanmak, inanmamaktan daha kazançlı olabilir) felsefesini anımsatır.

Doğa, İnsan ve Hayatta Kalma

Pi’nin okyanustaki yolculuğu sadece açlıkla ve denizle değil, aynı zamanda kendi içgüdüleriyle de bir mücadeledir. Richard Parker (kaplan), bir yandan doğanın vahşi ve tehdit edici gücünü temsil ederken, diğer yandan Pi’nin içindeki hayatta kalma dürtüsünün bir sembolü gibidir. Kaplanla kurduğu ilişki zamanla korkudan saygıya, oradan da bağa dönüşür. Pi, kaplana “*Beni hayatta tutan sendin*” der. Bu, doğa karşısında insanın hem kırılganlığını hem de uyum sağlama gücünü gösterir.

Hikâyelerin Anlamı

Filmde Japon sigorta şirketi çalışanları Pi’nin hikâyesine inanmakta zorlanır. Ancak Pi şöyle sorar: “*Hangisini tercih edersiniz? Kaplanlı hikâyeyi mi, kaplansız olanı mı?*” Bu noktada film, aslında bize hikâyelerin gerçek olmasından çok, ne anlam ifade ettiğini sorgular. Hayatın anlamı belki de sadece anlatabildiğimiz ve inanmak istediğimiz hikâyelerdedir.

Yalnızlık ve İçsel Yolculuk

Filmde Pi, ailesini kaybettikten sonra tamamen yalnız kalır. Okyanusun ortasında, bir kaplanla baş başa geçen aylar boyunca yalnızlık, onun zihinsel dönüşümünü tetikler. İlk başta fiziksel bir mücadele gibi görünen bu süreç, giderek ruhsal bir yolculuğa dönüşür. Pi, kendi

korkularıyla, geçmişle ve inancıyla baş başa kalır. Bu, Sokrates'in "kendini bil" ilkesini hatırlatır. İnsan, ancak tamamen yalnız kaldığında kendisiyle yüzleşebilir. Pi de bu süreçte hem içsel gücünü hem de yaşamın kırılğanlığını keşfeder.

İnsanın Hayal Gücü ve Dayanma Gücü

Film boyunca Pi'nin yaşadıkları, insan zihninin olağanüstü esnekliğini gözler önüne serer. Gerçek ne kadar sert olursa olsun, insan zihni ona dayanmak için alternatif yollar, hikâyeler ve anlamlar yaratabilir. Pi'nin kaplanlı hikâyesi, onun acıyla başa çıkma yöntemidir. İnsan her koşulda hayatta kalmak ve dayanmak için bir anlam bulmak zorundadır. Pi de anlattığı hikâyeye kendine dayanacak bir "neden" yaratmıştır.

Kimlik ve Büyüme

Pi filmi başladığında meraklı, inançlı ve saf bir çocuktur. Fakat film bittiğinde, olgun, hayatın acı taraflarını görmüş bir yetişkin haline gelmiştir. Okyanusta geçirdiği zaman, onun karakterini dönüştürür. Film, bu süreçte kimliğin sabit değil, değişen bir şey olduğunu gösterir. Her olay, Pi'nin kim olduğunu yeniden tanımlamasına neden olur. Pi'nin kaplandan ayrıldığı sahnede yaşadığı sessizlik bile, onun içsel dönüşümünün sembolüdür.

Sonuç

Pi'nin Yaşamı, yüzeyde bir hayatta kalma öyküsü gibi görünse de derinlerde gerçeklik, inanç, insan doğası ve anlam arayışı gibi birçok felsefi soruyu barındırır. Pi'nin okyanustaki yolculuğu, aslında her insanın hayatla, yalnızlıkla, ölümle ve bilinmeyenle mücadelesini simgeler. Filmin en etkileyici yönü, izleyiciye kendi inancını ve gerçeklik algısını sorgulama fırsatı sunmasıdır. Herkesin farklı bir yanıt verebileceği sorular bırakır: Hangisi gerçek? Hangisi daha güzel? Ve... Hangisine inanmak istiyorsun?

Kaynakça

<https://www.litcharts.com/lit/life-of-pi>

<https://filmhafizasi.com/life-of-pi-insanin-temelleri/>

<https://www.sparknotes.com/lit/lifeofpi/>

[https://en.wikipedia.org/wiki/Life_of_Pi_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Life_of_Pi_(film))

GÖRÜNMEYENİ SORGULAMAK: Metafizik Üzerine Bir Yolculuk

“Gerçek dediğimiz şey, gerçekten var mı, yoksa sadece algılarımızın bir yansımasından mı ibaret?”

Bu soru, binlerce yıldır filozofların zihnini meşgul eden en temel meselelerden birini ortaya koyar: varlık ve gerçeklik meselesi.

Gözle gördüğümüz her şeyin ötesinde, bir şey daha vardır: neden var oldukları. İşte metafizik, tam olarak bu soruyla başlar. Bir ağacın kökü gibi görünmezde kalan, ama bütün gövdeyi ayakta tutan bir alan...

Fizik dünyayı anlamaya çalışırken, metafizik “fizik neden var?” diye sorar. Bir anlamda bilimin sustuğu yerde felsefe konuşmaya başlar.

İnsan yalnızca gördüğüyle yetinmez. Aklı, duvarların arkasını; ruhu, bedenın sınırlarını; hayal gücü ise gerçekliğin ötesini keşfetmek ister. İşte bu arayış, bizi felsefenin en eski ve en derin alanlarından biri olan metafizik ile buluşturur.

Metafizik, duyularla kavrayabildiğimiz dünyanın ötesinde ne olduğunu, varlığın özünü ve doğasını anlamaya çalışan felsefi bir disiplindir.

Gördüğümüz, duyduğumuz, hissettiğimiz her şeyin ötesinde, bu gerçekliğin arkasında yatan daha derin bir yapı olup olmadığını sorgular.

Metafizik, benim için sadece soyut bir düşünme disiplini değil; insanın en derin yalnızlığıyla yüzleştiği andır. Kendine “Ben kimim?”, “Neden buradayım?”, “Her şeyin ardında bir düzen ya da neden var mı?” diye sorduğunda, farkında olmasak da metafiziğe adım atarız. Bu yüzden metafizik, aslında hepimizin bilinçsizce uğradığı bir duraktır.

Aristoteles, metafiziği “varlık olarak varlığı incelemek” diye tanımlar. Yani sadece tek tek şeyleri değil, tüm var oluşun yapısını, özünü, anlamını araştırmak... Bugün teknoloji ilerledi, kuantum fiziği sınırları zorladı, yapay zekâ düşünmeye başladı. Ama hâlâ bir

çiçeğin “neden var olduğu” sorusunun kesin cevabı yok. Çünkü o cevap, sadece mikroskobun ucunda değil; düşüncenin derinliğinde yatıyor.

Belki de metafizik, cevaptan çok soruya sadık kalmayı öğretiyor bize. Görünmeyeni görmeye çalışmak gibi, dokunulmaz olana dokunma çabası... Ve bu çabanın kendisi bile başlı başına bir anlam taşıyor. Çünkü bazen bir soruyu sormak, cevabından daha gerçek olabilir.

Antik Yunan’da Platon, gerçekliğin duyularla değil, idealarla kavranabileceğini savunuyordu. Ona göre duyular dünyası, sadece gölgelerdi; gerçeklik, zihinsel kavramlarda gizliydi. Aristoteles ise metafiziği sistemleştirerek “ilk neden”in peşine düştü. Orta Çağ’da İbn Sînâ, varlık kavramını “zorunlu” ve “mümkün” olarak ayırdı. Descartes ise “Düşünüyorum, öyleyse varım” sözüyle varlık sorusunu öz bilince taşıdı.

Düşünüyorum, öyleyse varım” ifadesi bana göre sadece bir felsefi önermeden ibaret değil; insan olmanın, bilinçle varoluşun en sade ama en çarpıcı tanımı. Düşünmek, sadece sorun çözmek ya da akıl yürütmek değildir; kendini sorgulamak, hislerini anlamlandırmak ve varlığını fark etmektir. Bazen bir boşluğa bakarken, bazen de bir acıyı içimizde taşıırken düşündüğümüzü hissederiz. İşte o an, en çok kendimize yakınız. René Descartes bu sözüyle “düşünen bir özne” olarak insanı merkeze almış olabilir ama bence bu söz, aynı zamanda şunu da fısıldar: “Sadece var olmak yetmez; var olduğunun farkında olmak gerekir.” Düşünmek, insanın kendi varlığına tanıklık etmesidir ve bu tanıklık, yaşamın en derin hakikatidir.

Metafizik, yalnızca doğanın ötesini değil, doğanın ardındaki anlamı sorgular. “Varlık nedir?”, “Hiçlik mümkün müdür?”, “Zaman gerçek mi, yoksa bir algı mı?” gibi sorular, metafiziğin temelini oluşturur.

Eğer algılarımız bize bir illüzyon sunuyorsa, o zaman hakikat nerede başlar? Zihnin kavrayamadığı bir gerçeklik olabilir mi? Belki de bizler, Platon'un mağarasındaki gölgeleri izleyen tutsaklar gibiyiz ve metafizik, bizi mağaranın dışına çıkmaya davet eden bir felsefi yolculuktur.

Platon'un mağara alegorisinde olduğu gibi, insan zihni çoğu zaman kendi algısal sınırlılıklarıyla çevrilidir. Duyularla algılanan dünya, sadece görünüşlerin dünyası olabilir mi? Metafizik, bu görünüşlerin ardında yatan varlığı yani ontolojiyi ve onun doğasını sorgulayan disiplin olarak karşımıza çıkar. Ancak bu sorgulama yalnızca soyut düşünceyle sınırlı değildir; aynı zamanda bilincin, zamanın, nedenselliğin ve hatta özgür iradenin doğasına kadar uzanır.

Örneğin, zamanın mutlak mı yoksa görelî mi olduğu sorusu sadece fizik biliminin değil, metafiziğin de merkezinde yer alır. Eğer zaman yalnızca insan zihninin bir düzenleme biçimiye Kant'ın iddia ettiği gibi o hâlde evrenin "gerçek" doğası zamandan bağımsız olabilir mi? Ya da daha radikal bir biçimde sorarsak: Zaman, yalnızca bizim varlığımızla birlikte mi var olur?

Bu noktada metafizik, bilimle ve özellikle de kuantum fizik gibi modern paradigmlarla etkileşime girer. Kuantum düzeyde nesnelerin hem parçacık hem dalga gibi davranması, gözlemcinin ölçümle gerçeği etkilemesi, gerçekliğin öznel boyutunu gündeme getirir. Gerçeklik, yalnızca 'orada olan' bir şey değil, belki de 'orada olduğunu varsaydığımız' bir yapıdır. Bu düşünce, metafiziğin klasik sınırlarını zorlar ve felsefenin günümüz bilimsel dünyasında da canlı ve gerekli olduğunu gösterir.

Bilim, gözlemleyebildiğimiz dünyayı açıklar; metafizik ise neden gözlemlediğimizi sorar. Bilim, olayların "nasıl" olduğunu incelerken, metafizik "niçin" sorusunu gündeme getirir. Zamanın nasıl işlediğini fizik anlatabilir, fakat zamanın ne olduğu sorusu metafiziğe aittir.

Ancak metafiziğin asıl gücü, yalnızca evrenin doğasını değil, insanın kendini anlama biçimini de dönüştürmesindedir. “Ben kimim?” sorusu, basit bir kimlik arayışı değil; aynı zamanda öznenin varlıkla kurduğu ilişkinin sorgulanmasıdır. Eğer bedenimiz, düşüncelerimiz hatta hafızamız bile değişkense, o zaman benliğin özü nedir? Bir ‘öz’ gerçekten var mı, yoksa kişilik dediğimiz şey sonsuz değişkenlikler içindeki bir yapay bütünlükten mi ibaret?

Bu soruların kesin bir cevabı olmayabilir. Ancak metafiziğin amacı da zaten cevaplar sunmaktan çok, soruların kendisini derinleştirmektir. Çünkü belki de hakikat, varılacak bir nokta değil, bir düşünce yolculuğudur bilinmezliğin kıyısında sessizce sorulan bir sorunun yankısıdır.

Bugün metafizik, sadece felsefecilerin değil; fizikçilerin, yapay zekâ uzmanlarının ve sanatçıların da ilgi alanında.

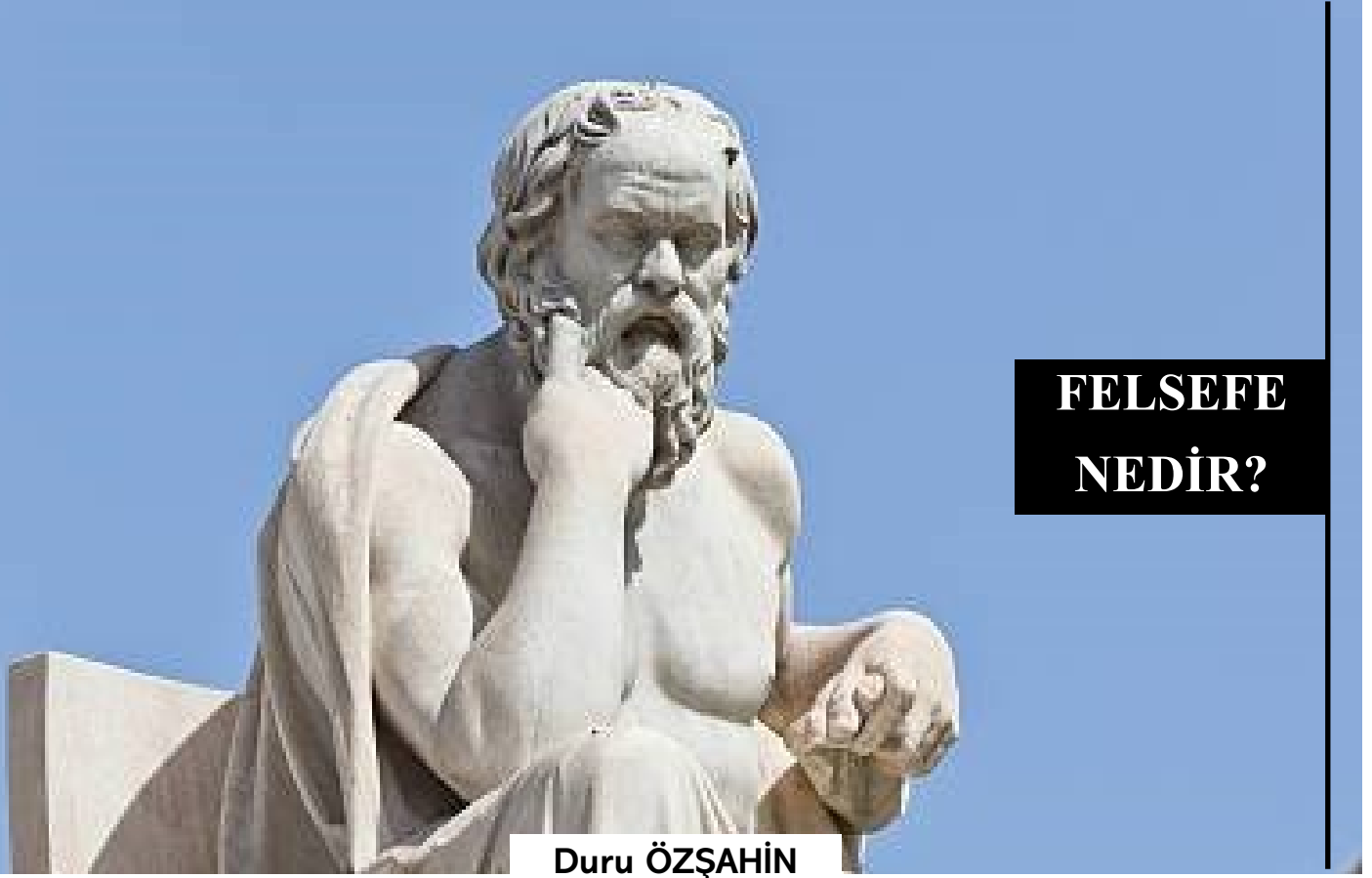
- Bilinç nedir?
- Evrenin bir amacı var mı?
- Gerçeklik bir simülasyon olabilir mi?
- Yapay zekâ hissedebilir mi?

Her yeni teknolojik gelişme, bu kadim soruları yeniden ve daha derinlemesine sorgulamamıza neden oluyor...

Kaynakça

- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Metafizik>
<https://evrimagaci.org/metafizige-giris-metafizik>
<https://dergipark.org.tr/tr/>
<https://kitapyurdu.com>
<https://www.herkesebilimteknoloji.com>
<https://www.felsefe.gen.tr/felsefe-metafizik-iliskisi>
<https://bilimvesaire.com>
<https://www.iienstitu.com/blog/metafizik-ve-ontoloji-iliskisi>

FELSEFE NEDİR?

Duru ÖZŞAHİN

Felsefe sözcüğünün kaynağı, Yunancadaki “bilgelik sevgisi” anlamına gelen **philos** (sevmek) ve **sophia** (bilgelik) sözcükleridir. “Felsefe” sözcüğünün kaynağı olan Yunanca ve Antik Yunan felsefenin ortaya çıkışında da önemli bir rol oynamaktadır. Antik Yunan, felsefenin ortaya çıktığı yer olarak kabul edilmektedir. Felsefenin bu bölgede ortaya çıkmasının sebebi Antik Yunan’ın sosyo-kültürel ve ekonomik refahından kaynaklanmaktadır. Bu bölgede özgür düşünce ortamının ön planda olması da insanların yargılanma korkusu olmadan düşünüp felsefe yapmasının önünü açan bir etken olmuştur.

Felsefenin geniş bir alan olması, filozoflar tarafından farklı şekillerde nitelendirilmesine sebep olmuştur. Sokrates, felsefeyi “neleri bilmediğimizi bilmek” olarak tanımlarken; Aristoteles, felsefeyi “var olanların temellerini ve ilkelerini araştıran bilgi” olarak tanımlamıştır. Bu konuda farklı tanımların ortaya sürülmesi felsefenin göreceli, öznel yapısını göstermektedir. Felsefenin bir diğer özelliği ise kümülatif (birikimsel) olmasıdır. Bu özelliği, felsefeyi düşünce bakımından zengin bir dal yapmaktadır. Bilimle felsefeyi ayıran özelliklerden birisi de felsefenin kümülatifliğidir. Bilim dallarında yeni bilgilerin gelmesiyle eski bilgiler yanlış ya da eksik kabul edilirken, felsefede yeni düşünceler eskilerin yerini almaz, bütün bilgiler üst üste konulup birikir.

Felsefe tarih boyunca insan ve toplum hayatını etkileyen bir alan olmuştur. Felsefeyle ilgilenen

bireyler, bilgileri sorgulama, onları sorgulanmaksızın kabul etmeme becerilerini edinmektedir. Felsefenin kazandırdığı bu beceri özellikle Orta Çağ’ın skolastik düşüncesinin yerini Rönesans ile yeniden Antik Yunan’ın özgür düşünce yapısını almasını sağlamıştır. Felsefe ve filozofların düşüncelerin günlük hayata etkisi aynı zamanda insan haklarının gelişmesinde gözlemlenmiştir. John Locke, insan haklarını yaşam, hürriyet ve mülkiyet olarak üçe ayırmıştır. Liberalizme göre bireyin özgürlüğü ve temel hakları güvence altına alınmalıdır. John Locke’un görüşüne göre insanların doğa durumundan gelen hakları vardır ve devlet ya da herhangi bir imparator bu hakları kaldırmamalıdır. Doğa durumunda insanlar tam bir özgürlük içinde yaşamaktadırlar ve aynı zamanda da eşitlik hâkimdir, çünkü doğa durumunda kimse bir diğerinin iktidarı halinde bulunmaz. John Locke’un bu görüşü insan haklarıyla birlikte dönemin siyaset, yönetim anlayışlarında etkili olmuştur.

Sonuç olarak, felsefe birçok yönüyle bilimlerden ayrılan bir alandır. Bunun sebebi, felsefenin öznel ve kümülatif olması gibi özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Özgür düşünce ortamının bulunduğu Antik Yunan Medeniyetinde ortaya çıkan felsefe, ilerleyen dönemlerde Avrupa’da yeniden özgür düşünce ortamına geçilmesine yol açmıştır. Felsefe, kazandırdığı becerilerle hem bireylerin hem de toplumların yaşamında oldukça etkili ve faydalı olmuştur.

REENKARNASYON, ÖLÜM, YAŞAM VE PHAIDON

Batu KILIÇ

İnsanlar ilk çağlardan beri hayatla, bilgiyle, ölümle ilgili çeşitli sorular sormuş ve bu sorulara gerek inandıkları tanrılar gerekse insanlar tarafından verilen cevaplar bulmuşlardır. Bu cevaplar hem toplumların inançlarını hem de davranışlarını büyük ölçüde etkilemiştir. Fakat bu soruların, düzenli hale gelmesi ve verilen cevaplarla yetinilmemesi sonucu bildiğimiz anlamda felsefenin doğması Antik Yunan Uygarlığının altın çağı olarak bilinen M.Ö. 5. yüzyıla kadar gerçekleşmemiştir. Bu dönemde felsefenin şekillenmesine en büyük katkıyı yapan filozof günümüzdeki çoğu düşünür tarafından Sokrates (M.Ö. 470(?)-M.Ö. 399) olarak kabul edilir. Bir Atina vatandaşı olan Sokrates gençliğinde bir hoplit (Antik Yunan Dönemi'nde savaşımlara katılan ağır silahlı asker) olarak Atina ordusunda hizmet etmiş çeşitli önemli savaşlarda savaşmıştır. Kendisi her ne kadar günümüze ulaşan yazılı bir eser bırakmamış olsa da onun hakkında öğrencileri olan Platon ve Ksenefon tarafından kaleme alınan eserler onun hakkında bilgi edinmemizi sağlar. Bu eserlerin en bilineni Sokrates'in Atina'daki yargıçlara karşı yaptığı savunmasını içeren Sokrates'in Savunmasıdır.

Sokrates bu dönmedeki genel hakim olan Orpheus kültüne inanmamaktadır bunun yerine kendi içerisinde bulunan tanrısal bir ses olarak tasvir ettiği daimona inanmaktadır. O dönem Atina'daki beşyüzler konseyi tarafından gençleri dinden uzaklaştırmakla suçlanır ve kimi kaynaklarla göre birkaç oy farkla ölüme mahkum edilir. Öğrencileri cezanın kesinleşmesinden sonra Sokrates'i kaçırmayı önerse de Sokrates bunu bir Atina vatandaşı olarak; yasalar onu cezalandırırsa da

ödüllendirse de itaat etme yükümlülüğüne sahip olduğunu söyleyerek reddeder. Daha sonra kendisine getirilen zehri içerek verilen cezayı infaz eder. "Sokrates'in Savunması"nın Phaidon bölümünde konsey tarafından ölüme mahkûm edilen Sokrates'in öğrencileri ile yaşam, ölüm üzerine olan diyaloglarına şahitlik ederiz. Bu diyaloglar sonucu şu kaniya varır: İnsan her ne kadar bu dünyada ölse de ruhu hiçbir zaman ölmez ve başka bedende tekrar hayat bulur (reenkarne olur), bu süreçte ruh kendisinde doğuştan olan iyilik, kötülük, güzellik gibi kavramları unuttur ve yeniden farklı bir bedende var olmadan önce tekrar hatırlar(1). Sokrates'in vardığı diğer bir sonuçta insan için öğrenmenin hatırlamaktan farksız bir eylem olduğudur(1).

Sokrates tarafından yapılan bu varlık ve bilinle ilgili anlatıda bize göre bir takım çelişkiler vardır. Bu çelişkileri anlamak için ilk önce varlık anlayışının ayrılmaz parçaları olan özsel ve ilineksel özelliklerini anlamak gerekir. Antik dünyanın en büyük felsefecilerinden olan Aristoteles tarafından ortaya atılan bu kavramlar günümüzde hala felsefeciler tarafından tartışılmaktadır. Aristoteles, MÖ 384 yılında Makedonya'da o zamanki Makedonya kralının fizikçisinin oğlu olarak doğmuş, babasının MÖ 367'deki ölümünden sonra ise Atina'ya göç etmiştir. Platon tarafından Sokrates'in ölümünden sonra kurulan Akademia'da eğitim görmüş ve felsefenin yanında zooloji, metafizik ve biyoloji üzerine de çalışmalar yapmıştır(2). Aristoteles'e göre, bir şeyin özü (eidos), onu o şey yapan şeydir. Örneğin, bir insanın özü, onu başka bir varlık olmaktan alıkoyan özelliği, akıllı bir varlık olmasıdır. Bu nedenle, bir insan, akıllı bir varlık olma özelliğini yitirirse, insan olmaktan çıkar. Aristoteles'e göre, bir şeyin özüne ait olmayan, yani onu olduğu şey yapmayan özellikler, o şey bakımından ilineksel olarak adlandırılır. Örneğin, bir insanın rengi, onun özü değildir. Bir insan, siyah, beyaz, sarı veya herhangi bir renkte olabilir. Bu nedenle, bir insanın rengi, onun özü bakımından ilinektir(3). Bir insan öldükten sonra ne kadar ne de ilineksel özelliklerinin kaynağı kaybetse de ve ruhun ölümsüzlüğüne inanan filozoflara göre özsel özelliklerini kaybetmez ve bundan dolayı varlığını sürdürmeye devam edebilir. Ama Sokrates'in anlayışı için bunu söylemek mümkün değildir. Çünkü içinde yaşadığı bedenini ölüme beraber kaybeden ruh Sokrates'e göre özsel özelliklerinin kaynağı olan bilgi ve hatıraları da kaybetmektedir.

Bundan sonra her ne kadar kavramları Sokrates'e göre ruh tekrar hatırlasa dahi ölümden önce sahip olunan ruh ile yeni doğuş sonrasında oluşan varlığın ruhu aynı olmayacaktır. Çünkü insanlar dünyaya kendilerinde hiçbir hatıra veya anı olmadan gelirler ve akıllarında doğum sonrasında herhangi bir kavram bulunmaz. Bu noktada Sokrates kendisi ile çelişmektedir. Çünkü ruhun ölmezliğini savunan bir filozof olan Sokrates bu yaklaşımıyla bir nevi ruhun ölümden sonra tekrar başka bir bedende yaşamaya devam edeceğini yanlışlar. Ayrıca Sokrates bir rasyonalist olduğundan ve doğru bilginin kaynağının akıl olduğuna inandığından kendi düşünceleriyle de bir çelişki içine girmektedir.

Sonuç olarak her ne kadar günümüz felsefe dünyasında oldukça saygı değer bir filozof olsa ve ölümünün ardından neredeyse 2500 yıl geçmiş olmasına rağmen hala fikirleri tartışılan Sokrates'in düşünceleri eleştirilme gereksinimi duymaktadır. Şu da unutulmamalıdır ki felsefi düşünce bilim gibi bir teorinin yanlışlanıp tamamen rafa kaldırılması ile değil yığılarak birikir. Bu nedenle eski filozofların eserlerine getirilen yorum ve eleştiriler hala değerini korur.

Kaynakça

1. Platon, Sokrates'in Savunması, çev. Ari Çokona (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021), 115, 124
2. <https://www.britannica.com/biography/Aristotle>
3. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/server/api/core/bitstreams/c40c6efb-1754-4c1b-a407-1475836a29df/content>

ÜÇ SEMAVÎ DİNİN KÖTÜLÜK PROBLEMİNE YANITLARI

Efe KOÇAK

Kötülük problemi, Tanrı'nın her şeye gücü yeten (*omnipotent*), her şeyi bilen (*omniscient*) ve mutlak iyi (*omnibenevolent*) olmasıyla birlikte dünyadaki kötülük ve acı arasında görülen karşıtlığın ortaya çıkardığı karışıklığı ifade eder. Üç semavî din (Yahudilik, Hristiyanlık, İslam) ise bu probleme çeşitli teori ve açıklamalarla çözüm önerileri ortaya atmıştır.

YAHUDİLİK

Yahudilikte kötülük problemi genel olarak, masumların ıstırap çekerken kötülerin refah içerisinde yaşaması anlamına gelmektedir. Yahudilik, kötülük problemi açıklamalarını Holokost öncesi (geleneksel) ve Holokost sonrası (modern) olmak üzere iki farklı dönem içerisinde değerlendirmektedir.

Geleneksel dönem içerisinde iki temel açıklama bulunmaktadır. Saadi Gaon (882-942), kişinin başına gelen kötü şeylerin kişiyi eğitmek, cezalandırmak veya test etmek amacıyla başına geldiğini söylemektedir.

Örneğin Eyüp peygamberin çektiği ıstırabın onu test etmek amacıyla olduğu ve sonucunda ödüllendirilip kutsandığını belirtir. Bu kullandığı örnekle “Acı yoksa kazanç da yoktur.” Düşüncesine benzer bir felsefeye sahip olduğu görülmektedir. Bunun dışında iyiye ve refaha ulaşılabilmesi için efor sarf edilmesi ve çaba gösterilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak sonraki hatta bunun ödülünün alınacağı düşüncesini belirtir. Moses Maimonides (1138-1204), kötünün Tanrı tarafından yaratılmadığını savunmaktadır. Kötülük sadece iyiliğin yokluğu olarak görülmektedir. Bu noktada karanlık ile ışık örneği verilmektedir: Karanlık bir şeyin varlığı değil, ışığın yokluğu sonucunda oluşur. Kötülük, madde oluşturulmasından dolayı ortaya çıkmış bir yan ürün olarak anlaşılmaktadır. Tanrı’nın iyiyi oluşturması beraberinde kötülüğün de oluşmasına temel oluşturmuştur. Ahlaki kötülüklerin ise insan kaynaklı olduğu ve insanların umursamazlığı sebebiyle ortaya çıktığı söylenmektedir.

Modern dönem, Holokost sonrasında olduğu için Holokost’tan oldukça etkilenmiştir. Irving Greenberg (1933-), Holokost’un kötülük probleminin açıklanmasını oldukça zorlaştırdığını belirtmiştir. Bu dönemde yapılan açıklamalar neredeyse tamamen “geleneksel” bir anlayışla oluşturulmuştur. Çoğu kişi, kötülük probleminde açıklama getirmekten kaçınmaktadır. Emil Fackenheim (1916-2003) ve Joseph Ber Soloveitchik (1903-1993) birbirleriyle benzer açıklamalara sahiptirler ancak Fackenheim’in açıklaması daha modern kalırken Soloveitchik’in açıklaması daha geleneksel bir yönde evrilmiştir. Emil Fackenheim, Holokost’un sonrasında Tanrı ile Yahudiler arasındaki ilişkinin zedelendiği ve bu olayın rüptür olarak ele alınabileceğini belirtmiştir. Bu duruma açıklama getirip Tanrı’nın varlığını savunmak gerektiğinde, sadece ıstırabın sonraki hatta ödüllendirileceği düşüncesinin durumu açıklamayabileceği söylenmiştir. Joseph Ber Soloveitchik, geleneksel dönemin önde gelen düşünürlerinden Saadi Gaon’un felsefesini temel almıştır. Holokost’ta çekilen ıstırabın kişisel gelişim için kullanılmasını öğütlemektedir. Bu açıdan ıstırabın sebebini anlamaya çalışırken bir açıklamadan daha çok bir yanıt beklediği söylenmektedir. Sadece bu ıstırabın varlığını doğrulamakta ve kaynağına inmek yerine nasıl baş edilebileceği hakkında geleneksel öğütlerde bulunmaktadır.

HRİSTİYANLIK

Hristiyan teolojisi kötülük problemini çözmek üzere, kötülüğün varlığını Tanrı’nın iyiliğiyle çelişmeyen şekilde açıklayan çeşitli teoriler ve savunmalar geliştirmiştir.

İrenaeus (126-202)’un öğretilerine dayanan ve John Hick (1922-2012) tarafından modern dönemde geliştirilen ruh olgunlaştırma teorisi, dünyanın bir “ruhsal eğitim alanı” olduğunu ileri sürer. Bu yaklaşıma göre insanlar yaratılıştan kusursuz değildir. Ahlaki erdemler ve ruhsal

olgunluk ancak yaşam içerisindeki acı ve zorluklarla gelişebilir. Kötülük, Tanrı'nın niyetinde bir hata değil, insanın karakterini biçimlendiren ve onu Tanrı'ya benzer bir olgunluğa yönlendiren bir araç olarak görülür. Bu bağlamda kötülük, nihai olarak Tanrı'nın yaratılış planının bir parçası olan daha yüksek bir iyiliğe hizmet eder ve bireyi Tanrı'yla daha derin bir ilişkiye hazırlar.

Aziz Augustinus (354-430)'un teorisi, kötülüğü bağımsız bir varlık olarak değil, iyiliğin bozulması ya da yokluğu olarak tanımlar. Tanrı, her şeyi ilk başta kusursuz olarak yaratmıştır ancak insanların özgür iradeyi kötüye kullanmasıyla düzen bozulmuş ve böylece kötülük ortaya çıkmıştır. Aziz Augustinus'a göre kötülüğün kökeni Tanrı'ya değil, yaratılmış varlıkların Tanrı'dan kopuşuna dayanır. "Kötüye kullanılan irade" herhangi bir nedene indirgenmez, özgür iradenin yozlaşmış kullanımı olarak düşünülür. Bu yaklaşım hem ahlaki kötülüğü (insanın günahı) hem de doğal kötülüğü (doğadaki felaketler) Adem'in düşüşü ve onun mirasıyla açıklar. Birçok düşünür bu teorinin, acının gerçekliğini küçümsediğini savunsa da Augustinus'un kötülüğü iyiliğin eksikliği olarak tanımlaması Hristiyan teolojisinde kötülük problemine verilen en etkili klasik yanıtlardan biri olarak kabul edilir.

Filozof Alvin Plantinga (1932-), özgür irade argümanı ile mantıksal kötülük problemini eleştirir ve Tanrı'nın her şeye gücü yeten ve tamamen iyi olmasıyla kötülüğün varlığı arasında zorunlu bir çelişki olmadığını savunur. Alvin Plantinga'ya göre Tanrı, özgür irade sahibi varlıklar yaratmadan da kötülüğün bulunmadığı bir dünya yaratabilirdi; fakat o zaman gerçek anlamda özgürlük olmazdı. Bunun sebebi ise özgürlüğün yalnızca iyiyi seçme değil, aynı zamanda kötülüğü seçme imkânını da içerir. Dolayısıyla kötülüğün varlığı, özgürlüğün doğal bir sonucudur ve Tanrı'nın insana özgür irade vermesi, daha büyük bir iyi olan "ahlaki sorumluluk" ve "erdemli seçim" olanaklarını sağlar. Bu argüman, Tanrı'nın kötülüğe izin vermesini onun iyiliğiyle bağdaştırır ve kötülük probleminin mantıksal formunu geçersizleştirmeye yönelik en güçlü savunmalardan biri olarak görülür.

İSLAM

İslam dini içerisinde kötülük probleminin çözülmesini amaçlayan çeşitli teoriler, ekoller ve düşünürlerce ortaya atılmıştır.

İbn Sînâ (980-1037); kötülüğü bağımsız bir varlık değil, iyiliğin eksikliği olarak yorumlar. Ona göre varlık özü itibarıyla iyidir. Kötülük, varlığın sınırlılığından ve yokluğa yakınlığından kaynaklanan bir eksikliklerdir. Örneğin hastalık, bedenin doğal düzenindeki eksikliklerdir; ama bu eksiklik, türlerin varlığını sürdürebilmesi için gerekli bir düzenin parçasıdır. Böylece kötülük mutlak değil, göreceli bir gerçekliktir ve evrensel düzenin bütününde

iyiliğe hizmet eder.

Gazâlî (1058-1111), dünyanın Allah'ın hikmetiyle mümkün olan en iyi düzen içinde yaratıldığını savunur. Ona göre varlıkların sınırlı ve eksik yönleri, yaratılışın zorunlu bir parçasıdır; kusursuz bir dünya mümkün değildir. Ayrıca acı ve sıkıntılar, daha yüksek iyiliklere zemin hazırlar; örneğin hastalık, sabır ve tevekkül gibi erdemlerin ortaya çıkmasına imkân verir. Gazâlî'ye göre kötülük, yaratılışın bütünlüğü içinde hikmetli bir işleve sahiptir.

İbn Arabî (1165-1240)'ye göre kötülük, hakikatte bir yanılsamadır. Her şey Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının tecellisidir. İnsan kötülüğü kendi sınırlı bakış açısından kötü görür; fakat ilahi hakikatte her şey yerli yerindedir. Zarar gibi görünen şeyler, Allah'ın adalet, kahhar veya celâl isimlerinin yansımalarıdır. Dolayısıyla kötülük, mutlak anlamda var olmayıp, göreceli bir niteliktir; hakikatte ise yalnızca Allah'ın birliğini gösteren bir işarettir.

Mu'tezile ekolü, Allah'ın adalet sıfatını merkeze alarak kötülüğün Allah'tan kaynaklanmadığını savunur. Onlara göre insanlar fiillerinin yaratıcısıdır; kötülük, insanın özgür iradesiyle yanlış seçimler yapmasının sonucudur. Allah, adalet gereği kötülük işlemez; kullarını imtihan eder ve ahirette herkese yaptığıının karşılığını verir. Bu görüş, kötülük problemini insan sorumluluğu ve ilahi adalet ilkesiyle açıklamaya çalışır.

Üç semavî dinin kötülük problemine verdiği yanıtlar farklılıklar taşısa da ortak bir zeminde birleşir: Kötülük, Tanrı'nın mutlak iyiliğiyle çelişmez; özgür irade, ilahî hikmet ve ahiret inancı bunun açıklamalarının temelini oluşturur. Yahudilikte kötülük, insanın seçimleri ve Tanrı'nın pedagojik adaletiyle anlam kazanır; Hristiyanlıkta özgür irade ve ruh olgunlaşması öne çıkar; İslam'da ise imtihan, kader ve ilahî adalet merkezde yer alır. Böylece üç semavî din, kötülüğü nihai olarak Tanrı'nın daha büyük bir planının parçası olarak yorumlamaktadır.

Kaynakça

- Griffel, F. (2009). *Al-Ghazālī's Philosophical Theology*. Oxford: Oxford University Press.
- Davidson, H. A. (1992). *Alfarabi, Avicenna, and Averroes, on Intellect: Their Cosmologies, Theories Of The Active Intellect, And Theories Of Human Intellect*. Oxford University Press.
- Watt, W. M. (2017). *Islamic Philosophy and Theology*. New York: Routledge.
- Chittick, W. C. (1989). *The Sufi Path of Knowledge: Ibn al-ʿArabī's Metaphysics of Imagination*. State University of New York Press.
- Willows, A. M. (2014). *Augustine, the origin of evil, and the mystery of free will*. Cambridge University Press.
- Hick, J. (2007). *EVIL AND THE GOD OF LOVE*.
- Plantinga, A. C. (1974). *God, Freedom, and Evil*.
- de Lange, N., Freud-Kandel, M. (2005). *Modern Judaism: An Oxford Guide*. Oxford University Press: New York.
- Meister, C., Moser, P. K. (2017). *The Cambridge Companion to the Problem of Evil*. Cambridge University Press: New York.

